

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

۱۷

علم مفاهیم شناسی
در قرآن

نویسنده: رسول ملکیان اصغرنانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهیم شناسی در قرآن

نویسنده:

رسول ملکین اصفهانی

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد هفدهم - حرف ض
۶	مشخصات کتاب
۶	مقدمه
۲۳	ضرر از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما
۲۹	ضعف از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما
۱۱۴	ضمان از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما
۱۲۰	ضیق صدر از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما
۱۲۶	درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه: رسول ملکیان اصفهانی، ۱۳۴۴

عنوان و نام پدیدآور: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد هفدهم - حرف ض / رسول ملکیان اصفهانی

مشخصات نشر دیجیتال: اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: نرم افزار تلفن همراه و رایانه

تلفن همراه مولف: ۰۹۱۳۱۱۴۰۱۴۰

موضوع: علم - مفاهیم قرآنی

رده بندی کنگره: ۵۲/BP۶۵/۴

رده بندی دیویی: ۳۷۲/۲۱ د ۵۷۷۴ آ ۱۳۹۰

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

علم مفاهیم شناسی قرآن

۱- قرآن کتاب خداست که برای هدایت ناس و بشروانسان و مسلمان و مومنین و متقین نازل شده است؛ و از معجزات جاویدان محسوب می شود؛ چه انسانهای مومن و خدا جوئی که با معرفت و عمل به این کتاب آسمانی به سعادت رسیدند و چه دانشمندان بزرگی که در طول بیش از چهارده قرآن برای فهم و نشر معارف این کتاب کریم عمر خود را گذاشته اند. هر زمانی که از این کتاب می گذرد تازه هائی از معارف این کتاب الهی کشف می گردد و این جریان همچنان ادامه دارد. در پرتو این تلاشهای شایسته علمی زیادی از معارف و علوم قرآنی برای ما به یادگار باقی مانده است. که از مهمترین آن می توان از تفسیر قرآن نام برد. این علم بر اساس مقدماتی از علوم است مثل مفردات قرآن.

شاید بتوان گفت علم مفاهیم شناسی قرآن حد واسط بین معنی کلمه (علم مفردات) و (علم تفسیر قرآن) است. علم مفاهیم شناسی قرآن یک علم جدیدی است که نه می توان علم مفردات قرآن آن را دانست زیرا فراتر از آن است و نه می توان آن را علم تفسیر نامید زیرا اساسا با آن متفاوت است.

تفسیر به معنای «دانش تفسیر»، یعنی علمی که دارای ارکان مشهور علم (موضوع، مسائل، مبادی تصویری و تصدیقی) است و

تفسیر دارای موضوع، تعریف، هدف، فایده،

پیش‌انگاره‌ها (مبانی و مبادی) و ... است. از این رو، تفسیر از علوم مرتبط با قرآن به شمار می‌آید که بیش از هزار سال عمر دارد.

علم تفسیر به دانشی گفته می‌شود که انسان را با معانی و مقاصد آیات قرآن و منابع، مبانی، روش‌ها، معیارها و قواعد آن آشنا می‌سازد.

به عبارت دیگر، دانش تفسیر از چند بخش اساسی تشکیل می‌شود: (۱) مبانی تفسیر؛ (۲) قواعد تفسیر؛ (۳) منابع تفسیر؛ (۴) شرایط مفسر؛ (۵) سنجه‌های فهم تفسیر و معیارهای تفسیر معتبر؛ (۶) روش‌های تفسیری؛ (۷) گرایش‌ها (مکاتب) تفسیری.

موضوع علم تفسیر: آیات قرآن (سخنان الهی که در قالب وحی قرآنی بر پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نازل شده است).

هدف دانش تفسیر: کسب توان استنباط صحیح از آیات قرآن.

فایده علم تفسیر: فهم مراد استعمالی (معانی آیات) و مراد جدی خدا (مقاصد آیات).

۲- اگر مفاهیم قرآن خوب تبیین و توصیف شود مقدمه تفسیر خواهد شد و تفسیر قرآن از غنای بیشتری برخوردار خواهد شد. این دانش که مربوط به مجموعه دانشهای نوین زبانشناسی است می‌باشد. زبانشناسی بیشتر ناظر به کلام انسانی است که در دوره‌های مختلف شامل کلام‌های مقدس (کتابهای آسمانی) نیز شده است. زبان‌شناسی شامل: زبان‌شناسی نظری؛ آواشناسی؛ واج‌شناسی؛ واژه‌شناسی؛ ساخت‌واژه؛ نحو؛ معناشناسی؛ معناشناسی واژگانی؛ معناشناسی آماری؛ معناشناسی ساختاری؛ سبک‌شناسی؛ تجویز و توصیف؛ کاربردشناسی؛ زبان‌شناسی کاربردی؛ اکتساب زبان؛ زبان‌شناسی روان‌شناختی؛ زبان‌شناسی جامعه‌شناختی؛ زبان‌شناسی شناختی؛ جامعه‌شناسی زبان؛ زبان‌شناسی محاسباتی؛ زبان‌شناسی توصیفی؛ زبان‌شناسی تاریخی؛ زبان‌شناسی تطبیقی؛ رده‌شناسی زبان؛ دستورگشتاری؛ ریشه‌شناسی. و همچنین توجه به نظریات هرمنوتیک و متودولوژی

می تواند تاثیرات خوبی در مباحث شناخت قرآن داشته باشد و فضاهای جدید تحقیقات قرآنی ایجاد نماید.

۳- اگر تفسیر ما از پیشرفت مناسبی برخوردار نیست دلیل عمده آن این است که روی مقدمات تفسیر کارهای اصلی صورت نگرفته است. این مسئله برای هر کس که با تفسیر قرآن آشنا باشد بدیهی است. برای روشن شدن زوایای پنهان و آشکار قرآن بیش از ده هزار کتاب نوشته شده است ولی می توان به جرات گفت مسلمانان و بشرهنوز به صورت کامل از این ذخیره الهی بهره لازم را نبرده است و استخراجات لازم را از این گنج الهی نکرده است.

۴- بعضی آیات قرآن قرن‌ها از نظر تفسیری هیچ پیشرفتی نداشته است. و مثل آن است که تفاسیر از روی هم بازنویسی کرده اند و اگر حرف تازه ای هم زده شده است بیشتر جنبه فرقه ای و گرایشی داشته که اکثرا به تاویل آیات و یا بهتر بگوئیم تفسیر به رای شده است. چگونه می توان یک آیه و یا یک سوره را خوب تفسیر کرد در صورتی که زوایای آشکار و پنهان کلمات خوب کالبد شکافی نشده باشد. برای آشکار شدن این مدعی تفاسیر قرآن را بر اساس قرون طبقه بندی کرده و سیر پیشرفت معانی و مفاهیم و تفاسیر آیات را در آن بر اساس استانداردهای علمی و روش های نوین بررسی کنید.

۵- متأسفانه در زمان معاصر که به این مسئله مهم یعنی مفاهیم آیات کمی توجه شده است بعضی آن را با شرح لغت اشتباه گرفته اند و کتابهایی به همین نام تالیف شده است و اسم کتاب خود را مفاهیم قرآن گذاشته اند و حال آنکه اصلا به مفاهیم نپرداخته اند و یک مقدار بیشتر از حد معمول از ترجمه لغت فرارفته اند و در این زمینه مراکز

قرآنی و علمی را نیز به اشتباه انداخته اند.

۶- علم مفردات یا واژه شناسی در قرآن دانشی است که در باره تک واژه های قرآنی از نظر ریشه اشتقاق لغوی و دلالت آن بر معنای مطلوب مناسب و نوع کاربرد آن در قرآن بحث می کند بدین منظور که هرگاه شخصی معنای واژه های قرآنی را نمی داند با مراجعه به کتابهای لغوی مانند مفردات راغب می تواند معنا و ریشه موارد اشتقاقی و نوع کاربرد آن را بشناسد. و حال آنکه علم مفاهیم شناسی قرآن درباره یک واژه و معنای آن در تمام حالات علمی و ادبی در قرآن بحث می کند با این توضیح تفاوت عمده و عمیق علم مفردات با علم مفاهیم تا حدودی روشن شد.

علم مفردات شاخه های فراوانی دارد که به بعضی از آنها اشاره می شود:

الف- دانش غریب القرآن

ب- معرب القرآن که در آن در مورد واژه هایی که از زبانهای دیگر به زبان قرآن وارد شده و به صورت عربی در آمده بحث می کند.

ج- اعراب القرآن در خصوص چگونگی اعراب الفاظ قرآن بحث می کند

د- مجازات قرآن انواع مجازهای به کار رفته در قرآن در این شاخه بحث می شود.

ه- وجوه و نظائر در قرآن

و بعضی دیگر از موضوعات علوم قرآن که بنوعی با مفردات قرآن سرو کار دارد.

دانشمندان بزرگی به تبیین واژه های قرآنی پرداخته اند و برخی از آنها کتابهایی را نیز تدوین نموده اند که تفصیل آنها در کتابهای رجال مانند: معجم الادباء، تاریخ بغداد، فهرست ابن ندیم، اعلام زرکلی و..... آمده است.

برای آگاهی از این کتابها می توانید به مجله بینات

شماره هفت و نه مراجعه کنید که بیش از سیصد جلد کتاب معرفی شده است.

۷- مفاهیم قرآن به معنای تحقیق کامل و جامع در باره بنیان آشکار و نهان یک لغت است؛ و بررسی سابقه و شرح آن در کل مجموعه آیات قرآن است. و همچنین تمام کاربردهای علمی و ادبی آن را بررسی کردن است. و این تقریباً یک علم کاملاً جدید درباره قرآن است. زیرا باید نقش یک مفهوم را در تمام قرآن در قالب یک کلمه و ارتباطات آن مشخص کرد. تحقیق درباره مفاهیم شناسی قرآن کار ساده ای نیست و افراد باید صاحب تخصص های گوناگونی باشند. و بصورت گروهی کار کنند. مفهوم شناسی قرآن بعد از آشنائی علوم ادبی و منطقی و فلسفی و عرفانی و تاریخی و فقهی و غیره برای محققین حاصل می شود. تازه این بررسی نقش یک کلمه و مفهوم در قرآن است؛ حال آنکه اگر ما خواستیم نقش مفهوم یک جمله و یا چند جمله و یا یک آیه و یا یک سوره را نسبت به یک جمله و یا چند جمله و یا یک آیه و یا یک سوره دیگر بررسی کنیم؛ ببینید چه نیروی انسانی دانشمند و چه سرمایه مالی هنگفت و چه تکنولوژی (ابرایانه) و امکانات نرم افزاری و علمی و سخت افزاری نیاز است. ولی به هر حال کاری است که باید در آینده نزدیک انشاء الله بشود.

۸- قرآن را می توان مثل قطعات متنوع هندسی (Magnets game) فرض کرد که به بی نهایت اشکال قابل تصور است اگر شما به یک آجر در یک ساختمان بسیار بزرگ و چند هکتاری توجه کنید و نقش این آجر در کل مجموعه را بررسی کنید یک تصور مفهومی بدست آورده اید که جایگاه و معنای آن را در منظومه

این ساختمان به شما نشان می دهد و تصور بود و نبود آن در این منظومه به کل آن می تواند کمک کند و یا آسیب برساند. پس باید در نظر داشت هر یک از کلمات قرآن مفهومی در بردارد که با تمام کلمات و جملات قرآن ارتباط دارد ارتباطی که در طول تاریخ تفسیر قرآن کشف نشده است. و از این مینا استنتاجات بسیاری می توان استخراج کرد که در لابلای بعضی از تفاسیر آمده است.

۹- البته شاید بتوان گفت مفاهیم قرآن یک رشته جدید در علوم و معارف قرآن است و مربوط به دوران معاصر است زیرا که بسیاری از علوم در حدود نیم قرن جدید تحولات جدی بخود گرفته اند. با استفاده از ابزار و امکانات جدید بویژه رایانه و برنامه ریزی برای آن می توان به این علم دسترسی پیدا کرد. این علم بصورت رسمی هنوز وارد حوزه و دانشگاه نشده است و مطالب آن بصورت گسیخته در ضمن مطالب دیگر بیان می شود. هراستادی با توجه به شناخت نسبی خود از آن بحث می کند و بسیاری آن را بعنوان یک علم قرآنی نه می شناسند و نه قبول دارند. اینجانب بعد از حدود سی سال آشنائی با علوم دینی و اسلامی و قرآنی و بعد تمرکز بر روی این موضوع (علم مفاهیم شناسی قرآن) و کشف آن در تفسیر شریف راهنما به این امر خطیر نائل شدم و خداوند رحیم افق نور دیدن آن را بمن نشان داد. و این چیزی بود که بصورت متفاوت در بعضی مکتوبات قرآنی با آن برخورد می کردم که خود داستانهای زیبا و دلنشینی دارد. خیلی دوست داشتم با قرآن مانوس باشم و روزانه چندین نوبت تلاوت داشته باشم ولی بعضی از مواقع یک کلمه و یا یک جمله قرآن و نقش آن

در کل قرآن فکرو دل من را بخودش مشغول می کرد و ساعتها و روزها وقت مرا می گرفت و رهایم نمی کرد؛ نمی توانستم از آن مفهوم کلمه و جمله و آیه دلم را جدا بکنم؛ هر لحظه و زمانی که می گذشت رخ جدیدی از آن برایم کشف می شد ولی همیشه دوست داشتم یک راهی پیدا کنم که آن را به صورت علمی در معرض دیگران قرار دهم؛ ولی عظمت کارونداشتن ابزار و امکانات لازم من را از آن باز می داشت تا اینکه این توفیق نسبی برایم حاصل شد. و برای همین همیشه در حیرتم که قلب مقدس اشرف و اکرم واعظم انبیاء یعنی حضرت محمد مصطفی (ص) چگونه این حجم با عظمت معنوی را در سینه مبارکشان داشتند و آن را حمل می کردند. آری این کلمات و آیات الهی است که بی نهایت بار قابل استناد و استدلال و فیض جاری است و هنرنمایی می کند. کاری که از عهده هیچ مجموعه و دستگاه علمی بر نمی آید. کاریکه من انجام داده ام کاری است که اصل زحمت آن را دانشمندان اسلامی در تفسیر قیم راهنما انجام داده اند و من فقط آن را دیده و استخراج و تالیف کرده ام؛ هر چند که قبل از من به این صورت کسی انجام نداده است.

۱۰- از خوبیهای علم در دوران جدید این است که آنچه را در تصور ذهن و یا کشف دل و یا توهم و یا خیال بود امروز می توان بصورت علم در آورد و به معرض نمایش و عموم گذاشت. شما نگاه کنید در زمان ما مسائلی حتی مثل طی الارض و روی آب راه رفتن و نامرئی شدن و صداها

نمونه از این دست به صورت علمی دسته بندی و طبقه بندی شده است. چه برسد به علمی که از قواعد و ضوابط مثل تفسیر قرآن برخوردار است.

۱۱- بسیاری از تفاسیر که در دوران قدیم نوشته شده است در محدوده علم آموزی و دانش یک فرد و بسته به نوع کتابهای تفسیری و امکاناتی که در اختیار داشته و گرایش و هدفی که داشته است. در صورتیکه در زمان معاصر باید از نوشتن تکراری و بیهوده این تفاسیر خوداری کرد و زیر نظر مجموعه ای از اساتید ، تفسیر همه جانبه نوشت. و حوزه های پژوهشی عظیمی به این امر مهم اختصاص یابد. امید است در آینده حوزه های علمی بزرگ و دانشگاههای بزرگ قرآنی در راستای آموزش و پژوهش های قرآنی بیش از آن چیزی که امروز وجود دارد تاسیس شود.

۱۲- داشتن روش هدفمند و اصولی و رعایت آن در طول نگارش تفاسیر از نکات مهمی است که مفسرین باید رعایت کنند. زیرا مفسرین بزرگ قرآن بعضی از موارد یک مفهوم را در یک جای قرآن به یک معنا گرفته اند و در جاهای دیگر قرآن از آن عدول کرده اند مثل آن است که یک جا در قرآن ما کلمه (صلوة) را به این شکل و در جاهای دیگر قرآن بصورت (صلاة) بنویسیم. اگر ما توانستیم به معنای واقعی و مفهوم (روح) یا (امر) یا (امام) و .... در قرآن برسیم باید با این ملاک واحد در کل قرآن به تحقیق پردازیم.

۱۳- اگرخواستیم عظمت قرآن را در نظر بگیریم باید اینطور تصور کرد که تمام عالم هستی دو بار تکرار شده است یکبار بصورت عینی در عالم خارج و یکبار بصورت مکتوب به صورت قرآن و اگر گفته عرفاء را به آن اضافه کنیم به این صورت است که وجود انسان قرآنی (کامل) دو چهره دارد یکی به صورت عینی یعنی جهان خارج و دیگری بصورت مکتوب یعنی قرآن.

۱۴- قرآن کریم در آیه ی بیست و یکم

سوره ی حجر به سرچشمه و منبع موجودات و نزول معین آنها اشاره کرده، می فرماید:

(وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ)

و هیچ چیزی نیست جز آن که منابعش نزد ماست؛ و [لی] جز به اندازه معین آن را فرو نمی فرستیم.

«خزائن» در اصل به معنای حفظ و نگه داری چیزی است و در اصطلاح به معنای محلی است که افراد، اموالشان را در آن گردآوری و حفظ می کنند.

این مفهوم در مورد انسان ها صادق است که قدرت محدود دارند و نمی توانند در هر عصری همه چیز را فراهم کنند، اما در مورد خدا تصور نمی شود.

پس خزاین الهی، یا به معنای «مقدورات الهی» است؛ یعنی همه چیز در منبع قدرت الهی جمع است و هر وقت بخواهد هر مقدار که لازم باشد ایجاد می کند و یا به معنای مجموعه ی اموری است که در عالم هستی و جهان ماده وجود دارند؛ مثل عناصر و اسباب، که در این مجموعه همه چیز فراوان است، اما هر موجود خاص آن به صورت محدود ایجاد می شود.

قرآن خداوند نیز از همین سنخ است که متصل به دریای بی کرانه وجود خداوند است و هر وقت خداوند بخواهد مقداری از معنای آن را برای ما ایجاد می کند. و چهره کامل آن در زمان حکومت ولی عصر (عج) ظهور می کند. انشاء الله.

۱۵- قرآن کریم در آیه ی چهل و یکم سوره ی بقره با اشاره به رابطه ی قرآن با کتب آسمانی پیشین، چهار فرمان در مورد پاس داشت قرآن می دهد و می فرماید:

(وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْنَا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أُولَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ)

و به آنچه فرو

فرستادم (/قرآن) ایمان آورید، در حالی که مؤید چیزی است که با شماست. و نخستین انکار کننده آن نباشید؛ و بهای اندک را با آیات من مبادله نکنید؛ و تنها (از عذاب) من (خودتان) را حفظ کنید.

خداوند می فرماید قرآن را ارزان نفروشید قدر و قیمت و عظمت آن را دریابید و برای رسیدن به آن بهای لازم را بپردازید. هرآیه قرآن مثل عروسی بلند مرتبه ای است که تا بهای آن پرداخته نشود رخ نمی نماید بعضی از موارد این بهاء به قیمت جان و حقیقت انسان است. کسانی که خادم قرآن هستند باید همیشه این را مد نظر داشته باشند.

عروس حضرت قرآن نقاب آن گه براندازد که دارالملک ایمان را مجرد یابد از غوغا

(سنائی)

۱۶- در این قسمت برای اینکه وظیفه ما نسبت به قرآن مشخص شود سخن رهبر عظیم الشان انقلاب اسلامی در دنیای معاصر حضرت امام خمینی (ره) را می آورم: (جلد بیستم صحیفه امام خمینی (ره) - صفحه ۹۱ تا ۹۳ - پیام به مردم زائران بیت الله الحرام به مناسبت ایام حج "مهجوریت حج ابراهیمی"):

(از انس با قرآن کریم، این صحیفه الهی و کتاب هدایت، غفلت نوزند که مسلمانان هر چه دارند و خواهند داشت در طول تاریخ گذشته و آینده از برکات سرشار این کتاب مقدس است. و از همین فرصت از تمامی علمای اعلام و فرزندان قرآن و دانشمندان ارجمند تقاضا دارم که از کتاب مقدسی که تبیان کل شیء است و صادر از مقام جمع الهی به قلب نور اول و ظهور جمع الجمع تاییده است، غفلت نفرمایند. این کتاب آسمانی - الهی که صورت عینی و کتبی جمیع اسما و صفات و آیات و بینات است

و از مقامات غیبی آن دست ما کوتاه است و جز وجود اقدس جامع من خوطب به از اسرار آن کسی آگاه نیست و به برکت آن ذات مقدس و به تعلیم او خلص اولیای عظام دریافت آن نموده اند و به برکت مجاهدات و ریاضت‌های قلبیه ، خلص اهل معرفت به پرتوی از آن به قدر استعداد و مراتب سیر بهره مند شده اند و اکنون صورت کتبی آن ، که به لسان وحی بعد از نزول از مراحل و مراتب ، بی کم و کاست و بدون یک حرف کم و زیاد به دست ما افتاده است ، خدای نخواستہ مباد که مهجور شود و گر چه ابعاد مختلفه آن و در هر بعد مراحل و مراتب آن از دسترس بشر عادی دور است لکن به اندازه علم و معرفت و استعداد های اهل معرفت و تحقیق در رشته های مختلف ، به بیانها و زبانهای متفاوت نزدیک به فهم از این خزینه لایتناهای عرفان الهی و بحر موج کشف محمدی -صلی الله علیه و آله و سلم - بهره هایی بردارند و به دیگران بدهند و اهل فلسفه و برهان بابررسی رموزی که خاص این کتاب الهی است و با اشارات از آن مسائل عمیق گذشته ، براهین فلسفه الهی را کشف و حل کرده ، در دسترس اهلش قرار دهند. و وارستگان صاحب آداب قلبی و مراقبات باطنی رشحه و جرعه ای از آنچه قلب عوالم از "ادب‌بنی ربی" دریافت فرموده ، برای تشنگان این کوثر به هدیه آورند و آنان را مودب به آداب الله تا حد میسور نمایند. و متقیان تشنه هدایت بارقه

ای از آنچه به نور تقوا از این سرچشمه جوشان هدی للمتقین هدایت یافته اند، برای عاشقان سوخته هدایت الله به ارمغان آورند. و بالاخره هر طایفه ای از علمای اعلام و دانشمندان معظم به بعدی از ابعاد الهی این کتاب مقدس دامن به کمر زده و قلم به دست گرفته و آرزوی عاشقان قرآن را برآوردند و در ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی و جنگ و صلح قرآن وقت صرف فرمایند تا معلوم شود این کتاب سرچشمه همه چیز است؛ از عرفان و فلسفه تا ادب و سیاست، تا بیخبران نگویند عرفان و فلسفه بافته ها و تخیلاتی بیش نیست و ریاضت و سیر و سلوک کار درویشان قلندر است، یا اسلام به سیاست و حکومت و اداره کشور چه کار دارد که این کار سلاطین و روسای جمهور و اهل دنیا است. یا اسلام دین صلح و سازش است و حتی از جنگ و جدال با ستمکاران بری است. و به سر قرآن آن آورند که کلیسای جاهل و سیاستمداران بازیگر به سر دین مسیح عظیم الشان آوردند.

هان ای حوزه های علمیه و دانشگاههای اهل تحقیق! بپاخیزید و قرآن کریم را از شر جاهلان متنسک و عالمان متهتک که از روی علم و عمد به قرآن و اسلام تاخته ومی تازند، نجات دهید. و اینجانب از روی جد، نه تعارف معمولی، می گویم از عمر به بادرفته خود در راه اشتباه و جهالت تاسف دارم. و شما ای فرزندان برومند اسلام! حوزه ها و دانشگاهها را از توجه به شئون قرآن و ابعاد بسیار مختلف آن

بیدار کنید. تدریس قرآن در هر رشته ای از آن را محط نظر و مقصد اعلامی خود قرار دهید. مبدا خدای ناخواسته در آخر عمر که ضعف پیری بر شما هجوم کرد از کرده ها پشیمان و تاسف برایام جوانی بخورید همچون نویسنده .

باید بدانیم حکمت آنکه این کتاب جاوید ابدی که برای راهنمایی بشر به هر رنگ و ملیت و در هر قطب و قطر، تا قیام ساعت نازل گردیده است ، آن است که مسائل مهم حیاتی را چه در معنویات و چه در نظام ملکی زنده نگه دارد و بفهماند که مسائل این کتاب برای یک عصر و یک ناحیه نیست .)

۱۷- منطق شیوه ی تفکر صحیح را می آموزد حال اگر کسی بخواهد اندیشه ها و تفکرات خود را به دیگری منتقل کند. یعنی بخواهد از آنچه در ذهن خودش می گذرد دیگری را آگاه سازد ناچار از سخن استفاده می کند، یعنی الفاظ را برای افاده ی مقصود خود به کار می برد.

مردم عادی چنین می پندارند که انسان نخست می اندیشند سپس اندیشه های خود را در قالب الفاظ بر زبان می آورد. اما با کمی دقت نظر معلوم می شود که اساساً تفکر بدون استعمال الفاظ امکان پذیر نیست. حتی وقتی که آدمی لب را از سخن فرو بسته و به اندیشه فرورفته باشد، باز در واقع با یک سلسله الفاظ مختل به تفکر می پردازد و به قول حکما، گویی با خود «حدیث نفس» یا نجوا می کند، به همین جهت است که تفکر و تعقل را نطق باطن می نامند (در مقابل نطق ظاهر

که با الفاظ مسموع انجام می یابد) پرورش ذهنی و فکری آدمی و از قوه به فعل درآوردن استعدادهاى معرفتى او جز به کار بردن لفظ امکان پذیر نیست. پس زبان اولاً توأم و همراه با اندیشه هاى درونى آدمى است. ثانياً موجب انتقال دانش و فرهنگ و تمدن به ديگران است و آموزش و پرورش بدون استعانت از آن امکانپذیر نیست. همین نیاز مبرم آدمى به زبان موجب شده است که به وضع الفاظ بپردازد و در برابر هر معنایى لفظى را که نمایانگر آن معنى باشد قرار دهد.

چنانکه معلوم است هر لفظ مسموع صوتى است که در هوا پخش می شود و به سرعت محو می گردد. يعنى علامتى است فرار و ناپایدار که عمر آن لحظه اى بیش نیست و فقط هنگام رویاروى با ديگران بکار می رود. اما آدمى مایل است افکار و اندیشه ها و خواسته هاى خود را به مکانهاى دور دست و به آیندگان و کسانی که با او رویاروى نیستند نیز برساند. به همین جهت به وضع الفاظ بسنده نکرده و يك سلسله علايم ديگر نیز وضع کرده که همان خط یا علايم مکتوب یا الفباست. علايمى به مراتب پایدارتر و ثابت تر از الفاظ، اين علائم مکتوب را نشان و دال بر الفاظ قرار داده است.

بنابراین علايم مکتوب یا خط یا وجود کتبى دلالت بر حفظ، يعنى اصوات معين ، دارد. به عبارت مختصرتر وجود کتبى دال بر وجود لفظى است ، همانطور که وجود لفظى دال بر معنای ذهنى است و معنای ذهنى دال بر شىء خارجى.

وجود کتبى (علايم کتبى یا خطى) - وجود لفظى

(علایم ملفوظ یعنی اصواتی که با اتکاء به مخارج حروف از دهان خارج می شود) - وجود ذهنی (معنی ذهنی یا صورت ذهنی) - وجود عینی (وجود خارجی یا شی خارجی)

به عبارت موجزتر شیء دارای چهار نحوه وجود است. وجود عینی و وجود ذهنی و وجود لفظی و وجود کتبی. از آنجا که نقش الفاظ در تفکرات آدمی تا این درجه است. منطق دانان در آغاز منطق مباحثی را نیز به الفاظ اختصاص می دهند و البته بحث آنها از الفاظ بحثی است بسیار کلی به نحوی که کم و بیش شامل همه زبانها می شود. بر خلاف بحث علمای دستور زبان که اختصاص بزبانی معین دارد. (علم منطق - رشته های نظری و علوم انسانی و معارف اسلامی)

براین اساس وجود لفظی و کتبی را اعتباری و وجود ذهنی و عینی را حقیقی می دانند.

اگر بر این مبنا به قرآن رانگاه کنیم؛ فعالیت های علمی و قرآنی ما از چهار حالت خارج نیست:

الف- وجود لفظی قرآن که شامل روخوانی؛ روان خوانی؛ تندخوانی؛ صوت و لحن؛ علم تجوید؛ انواع قرائات قرآنی؛ حفظ ظاهری قرآن؛ و تمام فعالیت هایی که در این حوزه لفظی قرآن می شود.

ب- وجود کتبی قرآن که شامل انواع رسم الخط و نوشتن قرآن؛ چاپ قرآن؛ تمام کارهای هنری مربوط به قرآن.

ج- وجود ذهنی قرآن یعنی آنچه در ذهن مردم مسلمان یا جامعه بشری یا مفسر و محقق قرآن وجود دارد و بر روی آن تدبر و تفکر می کند و آن را نشر و ارائه می دهد. و شامل تمام تفاسیر و معارف و علوم قرآنی می شود.

د- وجود عینی قرآن که به دو صورت جلوه می کند یا بصورت فردی که در یک انسان قرآنی در خارج مصداق پیدا می کند و

حقیقی ترین آن امام معصوم است که واقعیت قرآن و مظهر عینی کامل قرآن در عالم خارج است و قرآن ناطق است و در زمان ما حضرت امام ولی عصر (عج) می باشد و یا بصورت جمعی تجلی و ظهور پیدا می کند که جامعه اسلامی و قرآنی و حکومت اسلامی مهدویت است که انشاء الله در آینده ما شاهد و عامل آن خواهیم بود.

به هر حال هر کس که عالم و خادم قرآن باشد بصورت حصر عقلی از یکی از این چهار قسم خارج نیست؛ و کسیکه در حوزه علم مفاهیم شناسی قرآن فعالیت و تحقیق و مطالعه می کند در بخش سوم (وجود ذهنی) جایگاه می یابد و وقتی در عرصه نشر مکتوب می پردازد در جایگاه دوم (وجود کتبی) فعال است.

اگر خواهیم توضیح مفصل دهیم که علم مفاهیم قرآن شناسی چیست؟ باید کتابهای مستقلی تألیف گردد؛ که امیدواریم این مهم در آینده نزدیک انجام گیرد.

۱۷- ما در اینجا بر اساس امکانات و ابزار و نرم افزارهای علمی بیش از هزار تا از کلمات قرآن را مفهوم شناسی و بر اساس حروف الفبا استخراج کرده ایم؛ باشد که انشاء الله در آینده این علم (مفهوم شناسی قرآنی) توسعه لازم را بنماید. از بین تفاسیر تفسیر راهنما را ملاک قراردادیم که نسبت به تمام تفاسیرهای قرآن بعضی از استانداردهای لازم را دارد که می توانید ویژگیهای آن را در مقدمه آن تفسیر شایسته و مهم بخوانید. باید توجه داشت که بعضی از کلمات مشترک لفظی و بعضی از آنها مشترک معنوی می باشند؛ و تعدادی از کلمات نیز عربی و فارسی می باشد؛ برای همین کسی که می خواهد مفهومی را بررسی کند لازم است یکدور فهرست کلمات را بررسی کند. این مجموعه کتاب مفاهیم شناسی قرآن بیشتر برای محققین و پژوهشگران قرآنی و کسانی که

می خواهند پایان نامه حوزوی و دانشگاهی تالیف کنند و یا علاقه به مباحث عمیق قرآنی هستند می باشد.

حوزه علمیه اصفهان

رسول ملکیان اصفهانی

ضرر از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ضرر

آثار ضرر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۳ - ۱۹، ۱۸

۱۸ وظیفه مریضی که آب برای او ضرر داشته باشد ، تیمم است .

و ان کنتم مرضی .. فتیمموا

۱۹ ضرر ، از عوامل رفع تکلیف و یا تخفیف آن

و ان کنتم مرضی .. فتیمموا

تشخیص ضرر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۸ - ۴، ۵

۴ انسان ها ، حتی پیامبران ، ناتوان از شناسایی سود و زیان خویش هستند .

قل لاأملک لئنفسی نفعاً و لا ضراً

با توجه به آیه قبل که آگاهی پیامبر(ص) را از زمان قیامت نفی می کرد و نیز جمله بعد که درباره آگاهی نداشتن پیامبر(ص) از غیب است می توان گفت جمله <لاأملک .. > ناظر به تمکن علمی به نفع و ضرر نیز می باشد. بنابراین <لاأملک > اشاره به این معنا نیز دارد که انسان ناتوان از شناسایی منافع و مضار خویش است.

۵ آدمی تنها به خواست خداوند به سود و زیان خویش آگاه می شود .

قل لا أملك لنفسي نفعا ولا ضرا إلا ما شاء الله

دفع ضرر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۸ - ۱،۲

۱ انسان ها ، حتی پیامبران ، بجز در سایه مشیت خدا ، نه بر جلب منفعت توانایی دارند و نه بر دفع ضرر

قل

لاأملك لنفسي نفعاً ولا ضراً إلا ما شاء الله

<ملك> به معنای توانایی و تمکن داشتن است. کلمه <لنفسی> می تواند قرینه بر این باشد که مراد از توانایی بر منفعت، توان جلب منفعت، و مقصود از تمکن بر ضرر، توانایی بر دفع ضرر است.

۲ انسان ها در صورت مشیت الهی، توانا بر جلب منفعت و یا دفع ضرر از خویش خواهند شد.

قل لأملك لنفسي نفعاً ولا ضراً إلا ما شاء الله

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از <ما> موصوله در <إلا ما شاء الله> تمکن بر نفع و ضرر باشد. بر این مبنا استثنا، استثنای متصل است و معنای آیه چنین می شود: من توانایی بر نفع و ضرر خویش ندارم، مگر خداوند به من توانایی بخشد.

دفع ضرر در ولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۶ - ۱۱

۱۱ تنها کسی شایسته ولایت و سرپرستی است که بر نفع رسانی و دفع ضرر توانا باشد.

لايملكون لأنفسهم نفعاً ولا ضراً

ضرر خمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۹ - ۵

۵ شراب و قمار، دارای زیانی بزرگ و منافی اندک

قل فيهما اثم كبير و منافع للناس

کلمه <اثم>، به قرینه مقابل آن (منافع)، می تواند به معنای زیان باشد.

ضرر قمار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۹ - ۵

۵ شراب و قمار ، دارای زیانی بزرگ و منافی اندک

قل فیہما اثم کبیر و منافع للناس

کلمه <اثم>، به قرینه مقابل

آن (منافع)، می تواند به معنای زیان باشد.

ضرر و رفع تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۲ - ۱۴

۱۴ دیون میت در صورتی که به ضرر وارث باشد، پرداخت آن لازم نیست.

من بعد وصیّه یوصی بها او دین غیر مضارّ

مراد از دیون معنایی است عام که شامل معاملات نسیه ای نیز می شود؛ بنابراین اگر میت معامله ای نسیه انجام داده، ولی این معامله ضرری بوده است، وارثان می توانند دیون را نپردازند. یعنی معامله را فسخ کنند.

عوامل دفع ضرر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۸ - ۱۱

۱۱ علم، زمینه ساز رفاه و آسایش و دور ماندن از ضررها و سختیها

لو كنت أعلم الغيب لاستكثرت من الخير و ما مسنى السوء

عوامل ضرر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۴ - ۸

۸ نفع و ضرر انسان در گرو پذیرش و یا عدم پذیرش بینشهای ارائه شده از جانب خداوند است.

فمن أبصر فلنفسه و من عمى فعليها

منشأ ضرر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ تنها سود و زیانی که مشیت الهی بر انجام آن باشد، تحقق می یابد.

قل لا أملك لنفسي نفعا ولا ضرا إلا ما شاء الله

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از <ما> در <إلا- ما شاء الله> نفع و ضرر باشد، نه تمکن بر آن. بر این مبنا آیه

چنین

معنا می شود من تمکنی بر نفع و ضرر خویش ندارم، ولی نفع و ضرری که خداوند بخواهد به من خواهد رسید.

ضعف از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ضعف

آثار ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۳ - ۳۴

۳۴ ناتوانی ، عذر برای مکلف است ، نه رافع تکلیف

و ان کنتم مرضی . . . فلم تجدوا ... انّ الله کان عفوّاً غفوراً

توصیف خداوند به <عفو> و <غفور> پس از مسأله تیمم به جای غسل و وضو، بیانگر این است که اصل تکلیف باقی است و خداوند به خاطر عذر مکلف، وی را خواهد بخشید.

آثار ضعف ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۲ - ۳،۴،۵

۳ بیمار دلی و ضعف ایمان ، زمینه تخلف از فرامین خداوند

لا تتخذوا اليهود و النصری أولیاء . . . فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

۴ سستی ایمان زمینه گرایش به یهود و نصارا و طرح دوستی با آنان

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

مراد از بیمار دلان، کسانی هستند که نسبت به حقایق پیامبر(ص) و یا برخی از معارف دین در شک بوده و ایمانی ضعیف دارند.

۵ بیماری دل و سستی ایمان ، زمینه محرومیت از هدایت الهی

إنّ الله لایهدی القوم الظلمین. فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۶ - ۵

۵ ضعف ایمان در مسلمانان صدر اسلام موجب ضعف قدرت ایشان در میدان های نبرد

علم أن فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابره

از علل توان بسیار برتر مسلمانان در برابر

کافران مفهومی است که از <بأنهم قوم لا یفقهون> به دست می آید؛ یعنی ایمان راسخ به معارف دین. بنابراین می توان گفت منشأ بروز ضعف نسبی مسلمانان پس از گذشت برهه ای از صدر اسلام، افت درجه ایمانی آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵ - ۴

۴ - دست یازیدن به آلودگی های جنسی ، برخاسته از ضعف ایمان و مایه محروم شدن از سعادت اخروی است .

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم لفروجهم حفظون

آثار ضعف روحیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۲ - ۱۳

۱۳ داشتن پناهگاهی امن در صورت شکست اسلام ، انگیزه دوستی مسلمانان بیمار دل عصر پیامبر (ص) با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان

یقولون نخشی ان تصیبنا دائره

آثار ضعف علمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۹ - ۸

۸ - آگاهی اندک و غیرجامع نسبت به مفاهیم دینی ، زمینه مواجهه منفی با آنها *

و إذا علم من ءایتنا شیئا اتخذها هزواً

آثار ضعف مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۵ - ۶

۶- جواز صلح با دشمن ، در صورت توان نداشتن سپاه اسلام برای مقاومت و ادامه جنگ

فلاتهنوا و تدعوا إلى السلم و أنتم الأعلون

در صورتی که <و أنتم الأعلون> بیانگر مورد نهی باشد از مفهوم آیه شریفه مطلب بالا استفاده می شود یعنی، در صورت برتری قوای سپاه اسلام، صلح با دشمن جایز

نیست. اما در غیر این صورت که عملاً انتظار پیروزی نمی رود، صلح بی مانع است.

آرزوی ضعف مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۳۹

۳۹- کافران ، آرزومند ضعف و وابستگی امت اسلامی و نگران از قدرت و استقلال آنان

كزرج أخرج... ليغيب بهم الكفار

آغاز ضعف جسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۶۸ - ۴

۴ - آغاز جوانی ، شروع تکامل و رشد قوای جسمی و عقلی ، و آغاز پیری ، اول سستی و سیر نزولی آن قوا است .

و من نعمره ننكسه في الخلق

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، دوران پیری را از نظر قوای جسمی و عقلی، مانند دوران طفولیت دانسته است.

بنابراین لازمه این سخن، مطلبی است که در برداشت بالا آمده است.

اظهار ضعف در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴ - ۶

۶- برشمردن ضعف ها و کاستی ها و بیان ناتوانی خود از انجام خواسته ها و رفع نیازمندی ها ، از آداب دعا و نیایش است .

قال رب إني وهن العظم مني واشتعل الرأس شيئا

اظهار ضعف یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - مایوس کردن پیامبر (ص) ، انگیزه یهودیان در اظهار ناتوانی خویش از درک معارف اسلام

قالوا قلوبنا غلف

انسانها معمولا به قصور خویش در فهم و درک باور ندارند. بنابراین اعتراف یهودیان به درک نکردن و نفهمیدن،

می تواند به منظور مایوس کردن پیامبر(ص) باشد تا از اصرار بر دعوت ایشان به اسلام منصرف شود.

اعتراف به ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۳ - ۲۳

۲۳ اعتراف خردمندان مؤمن ، به ناتوانی خویش از دستیابی به مقام رفیع ابرار

رَبَّنَا فاغفرلنا .. و توفنا مع الابرار

از اینکه خردمندان خواستار مقام ابرار نشده اند، بلکه خواهان همراهی با آنان هستند؛ معلوم می شود که آنان خود را ناتوان از دستیابی به چنین مقام رفیعی می دانند.

تبیین ضعف دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۶ - ۱۲

۱۲ بیان ضعف های دشمن ، از شیوه های قرآن برای تقویت روحیه مؤمنان

الَّذِينَ آمَنُوا يقاتلون في سبيل الله .. فقاتلوا اولياء الشيطان ان كيد الشيطان

یادآوری سستی مکرهای شیطان پس از فرمان به جهاد، به جهت رفع نگرانی و تقویت روحیه مسلمانان در نبرد با کافران است.

خدا و ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۳ - ۳

۳ مهلت دهی خداوند به کافران ، ناشی از مشیت وی و نه ناتوانی و عجز او

ان يشأ يذهبكم .. و كان الله على ذلك قديراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ راه نیافتن هیچگونه ضعف و کاستی، گزافه، جهل و اشتباه در حریم خداوند

و هو القاهر فوق عباده و هو الحکیم الخیر

از صفات <قاهر>، <حکیم> و <خیر>، که برای خداوند بیان شده، برداشت فوق

استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۳ - ۵

۵- عارض نگشتن کم ترین ضعف و خستگی بر خداوند ، در نتیجه آفرینش آسمان ها و زمین

و لم يعی بخلقهنّ

مفاد جمله <لم يعی بخلقهنّ> راه نیافتن تعب و خستگی در ذات حق است.

دقت در ضعف قوای ادراکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵ - ۲۱

۲۱- قوای جسمی و عقلی در مرحله نهایی پیری ، به درجه ای کاهش می یابد که انسان از فراگیری محروم می ماند و تمامی دانسته های پیشین خود را از دست می دهد .

منکم من یردّ إلى أرذل العمر لکیلا یعلم من بعد علم شیئاً

سوء استفاده از ضعف مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۶ - ۱۶

۱۶ - سوء استفاده عالمان یهود ، از ضعف بینش های دینی و اعتقادی مردم خویش

أتحدثونهم بما فتح الله علیکم لیحاجوکم به عند ربکم

شدت ضعف جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۷ - ۱

۱ - دوزخیان ، همواره ضعیف و لاغر مانده و در شدت گرسنگی به سر خواهند برد .

لایسمن و لایغنی من جوع

کلمه <جوع>، نکره است و چون کلام منفی است، بر عموم دلالت دارد. بنابراین هر گونه گرسنگی که به تصور می آید، درباره دوزخیان مصداق خواهد داشت.

ضعف آوری بارداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۴ - ۴

۴ - دوران بارداری

مادر ، دورانی سخت و مایه ضعف و ناتوانی برای وی است .

حملته أمّه وهنّا علی وهن

<وهنّا> مفعول برای فعل محذوف و در موضع حال است. لازم به ذکر است که <وهنّ> به معنای ضعف جسمانی است (مفردات راغب).

ضعف ابداعات انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۴ - ۱۱

۱۱ - ابداعات و صناعت های غیر الهی ، همراه با ضعف ها و کاستی ها و غیر قابل مقایسه با صنع برتر خداوند

فتبارک الله أحسن الخلقین

ضعف ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۱۷ - ۴

۴ ابلیس ناتوان از مسدود کردن تمامی راههای نجات و سعادت آدمیان *

ثم لأتینهم .. و لاتجد أكثرهم شکرین

نام نبرد از تمامی جهات، همانند فوق و تحت، می تواند اشاره به این باشد که ابلیس نمی تواند بر تمامی راههای سعادت مسلط باشد و آنها را بر آدمیان سد کند.

ضعف اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۴۵ - ۶

۶ - ستمکاران در قیامت ، تاب مشاهده مستقیم آتش دوزخ را ندارند .

ینظرون من طرف خفیّ

ضعف اصحاب كهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۱۶ - ۱

۱- اصحاب كهف ، از سوی جامعه كفر ، مورد تهديد بودند و نیروی كافی برای مقابله با آنان را نداشتند .

و إذ اعتزلتموهم و ما يعبدون إلاّ الله فأوؤا إلى الكهف

كنارگیری (اعتزال) اصحاب كهف از جامعه خویش، نشانگر در تنگنا قرار گرفتن آنان

از سوی جامعه و فشار مشرکان بر ایشان است.

ضعف امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶ - ۸

۸ نجاتبخش بودن قدرت و تمکن مادی از هلاکت و قهر الهی

ألم یروا کم أهلکنا من قبلهم من قرن مکنهم فی الأرض

ضعف انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۸ - ۱،۴

۱ انسان ها ، حتی پیامبران ، بجز در سایه مشیت خدا ، نه بر جلب منفعت توانایی دارند و نه بر دفع ضرر

قل لاأملک لنفسی نفعاً ولا ضراً إلا ما شاء الله

<ملک> به معنای توانایی و تمکن داشتن است. کلمه <لنفسی> می تواند قرینه بر این باشد که مراد از توانایی بر منفعت، توان جلب منفعت، و مقصود از تمکن بر ضرر، توانایی بر دفع ضرر است.

۴ انسان ها ، حتی پیامبران ، ناتوان از شناسایی سود و زیان خویش هستند .

قل لاأملک لنفسی نفعاً ولا ضراً

با توجه به آیه قبل که آگاهی پیامبر(ص) را از زمان قیامت نفی می کرد و نیز جمله بعد که درباره آگاهی نداشتن پیامبر(ص) از غیب است می توان گفت جمله <لاأملک .. > ناظر به تمکن علمی به نفع و ضرر نیز می باشد. بنابراین <لاأملک> اشاره به این معنا نیز دارد که انسان ناتوان از شناسایی منافع و مضار خویش است.

ضعف انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۹ - ۸

۸ عجز انسان از فراگیری احکام الهی بدون

تعلیم خداوند

كما علمکم ما لم تکنوا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۵ - ۲۳

۲۳ ناتوانی و عجز انسان از دستیابی به علم مطلق الهی

و لا یحیطون بشیء من علمه الا بما شاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۰ - ۱۳

۱۳ محدودیت توانایی انسان ، در شناخت حقیقت و مصالح و مفسد امور

خیر لکم ان کنتم تعلمون

جمله شرطیه <ان کنتم تعلمون>، می تواند کنایه از جهل و ناآگاهی انسان به صلاح و فساد خویش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۸ - ۱۵

۱۵ انسان ، ناتوان از جلوگیری و دفع مرگ مقدر خویش

فادرؤا عن انفسکم الموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۲۸ - ۱۴، ۱۱، ۱۰، ۹، ۸، ۷

۷ انسان ، ضعیف و ناتوان خلق شده است .

خلق الانسان ضعيفاً

۸ انسان ، موجودی ضعیف در برابر غریزه جنسی

خلق الانسان ضعيفاً

به قرينه آيات گذشته، مراد از <ضعيفاً> می تواند کم طاقتی انسان در برابر غريزه جنسی باشد.

۹ ضعف و ناتوانی انسان در برابر غريزه جنسی ، ریشه تسهيل قوانين و مقررات ازدواج و روابط جنسی

يريد الله ان يخفف عنكم و خلق الانسان ضعيفاً

۱۰ ضعف و ناتوانی انسان ، منشأ تسهيل احكام دين از جانب خداوند

يريد الله ان يخفف عنكم و خلق الانسان ضعيفاً

بر اين مبنا که مراد از تخفيف، سهولت در نفس احكام الهی باشد.

۱۱ انسان ، ناتوان از تحمل عواقب انحراف از حدود الهی در

و یرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلا عظیماً .. خلق الانسان ضعیفاً

جمله <خلق الانسان ضعیفاً> می تواند بیانگر علت لزوم پیروی از احکام الهی در ازدواج و اجتناب از پیروی هواپرستان باشد. یعنی قوانین الهی، جوامع را سبکبار خواهد کرد و انحراف از آن موجب مشقت خواهد شد و انسان توان تحمل آن مشقتها را ندارد.

۱۴ ناتوانی انسان در شناخت قوانین صحیح، دلیل جعل قوانین از سوی خداوند است. *

حزمت .. یرید الله ان یخفف عنکم و خلق الانسان ضعیفاً

چون در آیات پیشین سخن از جعل احکام بود، می توان گفت مراد از <ضعیفاً>، ناتوانی انسان برای جعل قوانین صحیح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۲ - ۶

۶ برخی از مردمان دارای ارزیابی نادرست از مشکلات و مصیبت های رسیده و ناتوان از تشخیص نعمت های الهی از غیر آن

فان اصابتکم مصیبه قال قد انعم الله علیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۸۲ - ۱۶

۱۶ بشر، ناتوان از ارائه مفاهیم و تعالیمی همچون قرآن است که همگون و بدون اختلاف باشد.

و لو کان من عند غیر الله لوجدوا فیه اختلافاً کثیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۸۸ - ۱۶

۱۶ ناتوانی همه انسان ها و تمامی عوامل در برابر اراده خدا

اتریدون ان تهدوا من اضلّ الله و من یضلل الله فلن تجد له سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام -

۸ نجاتبخش نبودن قدرت و تمکن مادی از هلاکت و قهر الهی

ألم یروا کم أهلكنا من قبلهم من قرن مکنهم فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹ - ۴،۷

۴ کافران، مدعی عدم شایستگی بشر برای احراز مقام رسالت و اختصاص آن به فرشتگان

و لو جعلنه ملکا

۷ مردم عادی از تحمل مشاهده چهره واقعی فرشتگان در دنیا ناتوان هستند.

و لو أنزلنا ملکا لقصی الأمر . . . و لو جعلنه ملکا لجعلنه رجلا

در آیه قبل نزول فرشتگان را به صورت اصلی مشروط به قضای امر و هلاکت کافران دانست و در این آیه نزول فرضی فرشته را برای مردم به شکل مردان اعلام می کند. از این دو نکته می توان مطلب بالا را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۸ - ۱

۱ آدمیان، مقهور در برابر اقتدار یگانه خداوند هستند.

و هو القاهر فوق عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۹ - ۲۴

۲۴ انسان بدون توکل بر خدا، ناتوان از پایداری بر ایمان خویش است .

إلا أن یشاء الله . . . علی الله توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ انسان ها ، حتی پیامبران ، بجز در سایه مشیت خدا ، نه بر جلب منفعت توانایی دارند و نه بر دفع ضرر

قل لاأملك لنفسي نفعا ولا ضرا إلا ما شاء الله

<ملك> به معنای توانایی

و تمکن داشتن است. کلمه <لنفسی> می تواند قرینه بر این باشد که مراد از توانایی بر منفعت، توان جلب منفعت، و مقصود از تمکن بر ضرر، توانایی بر دفع ضرر است.

۴ انسان ها ، حتی پیامبران ، ناتوان از شناسایی سود و زیان خویش هستند .

قل لاأملک لنفسی نفعاً و لا ضراً

با توجه به آیه قبل که آگاهی پیامبر(ص) را از زمان قیامت نفی می کرد و نیز جمله بعد که درباره آگاهی نداشتن پیامبر(ص) از غیب است می توان گفت جمله <لاأملک .. > ناظر به تمکن علمی به نفع و ضرر نیز می باشد. بنابراین <لاأملک> اشاره به این معنا نیز دارد که انسان ناتوان از شناسایی منافع و مضار خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۹۴ - ۴

۴ همگان در برابر خدا ، ناتوان و نیازمند و ناچیزند .

إن الذین تدعون من دون الله عباد أمثالکم

<مثل>، جمع أمثال، به معنای همانند و همسان است. کلمه <عباد>، که حاکی از ناتوانی و نیازمندی است ؛ وجه شبه بین معبودان و عبادت کنندگان ایشان است. یعنی معبودان شما نیز همانند خود شما نیازمند و ناتوان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۹ - ۶

۶ انسان از نظر روحی و روانی ، موجودی ضعیف و ناتوان است .

و لئن أذقنا الإنسن منا رحمه ثم نزعنها منه إنه لیئوس کفور

ذوق (ریشه لغوی أذقنا) به معنای چشیدن غذا برای درک مزه آن است. قرآن، اعطای نعمت را به چشاندن غذا

تشبیه کرده است تا به این نکته اشاره کند که: انسان از نظر روحی و روانی، ضعیف است به گونه ای که حتی با دستیابی به اندکی از موهبت‌های دنیوی و از دست دادن آن، نمی تواند خویشتن داری کند و سرانجام به کفر و ناامیدی کشیده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۰ - ۶

۶- برخی از انسان ها ، از حفظ دستاورد های علمی خویش در همه مراحل زندگی ناتوانند .

و منکم من یردّ الی . . . لکی لایعلم بعد علم شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۴ - ۱۲، ۱۰، ۵، ۱

۱ - انسان ، در مرحله آغازین آفرینش ، آکنده از ضعف و ناتوانی است .

اللّٰه الذی خلقکم من ضعف

<من> در <من ضعف> ابتداییه است و ضَعْف در مقابل <قوّه> معنای شناخته شده ای دارد. آورده شدن <من ضعف> (از ضعف آفریده است) به جای عبارت ها و یا واژه گانی مانند <ضعیفاً> برای توجه دادن به این نکته است که انسان ها، در آغاز خلقت، آکنده از ضعف اند.

۵ - بیرون آورنده انسان ها از ناتوانی دوران جنینی و نوزادی و رساننده آنها به کمال جسمانی ، خداوند است .

اللّٰه الذی خلقکم من ضعف ثمّ جعل من بعد ضعف قوّه

۱۰ - دوران پیری انسان ها ، دوران ناتوانی و ضعفی ادامه دار است .

ثمّ جعل من بعد قوّه ضَعْفاً و شبیه

<شبیه> به معنای پیری است و آورده شدن آن پس از <ضعفاً> به عنوان عطف بیان، با این که <ضعفاً> مقصود را می رساند،

به خاطر یادآوری این نکته است که در این دوران، ضعف، قابل جبران نیست و تا مرگ ادامه دارد.

۱۲ - رساندن انسان ها از دوران ناتوانی جنینی و نوزادی به توان مندی دوران جوانی و سپس فوتوت ساختن آنان ، نشانه توان مندی خداوند بر باز آفرینی انسان ها در قیامت است . *

اللّٰه الذی خلقکم .. یخلق ما یشاء

عبارت < یخلق ما یشاء > به قرینه آیه پنجاه که در آن، بر توان مندی خداوند بر معاد انسان ها، برهان اقامه شده بود و نیز آیه پنجاه و پنج که درباره برپایی قیامت است می تواند درباره معاد و باز آفرینی انسان ها، در قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۴۸ - ۱۵

۱۵ - انسان ، موجودی کم ظرفیت ، کوتاه بین و ناسپاس است .

و إنا إذا أذقنا .. و إن تصبهم ... الإنسن کفور

این که انسان در برخورد با اندک نعمت و یا سختی، تغییر روحیه می دهد، نشانه کم ظرفیتی او است و این که به امکان تغییر و تحول شرایط رفاه نمی اندیشد و به آن دلخوش است، نشانگر کوتاه نظری او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۷ - ۱

۱- تذکر خداوند ، به ضعف شدید انسان در آزمون های مالی و دست کشیدن از اموال

إن یستلکموها فیحفکم تبخلوا و یخرج أضغنکم

ضعف انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۹ - ۵

۵ - ضعف و ناتوانی آدمی در

برخورد با مشکلات

و إن مسّه الشّرّ فيؤس قنوط

از کاربرد واژه <مسّ> و آمدن صیغه مبالغه <يؤس> و <قنوط> استفاده می شود که انسان با اندک گرفتاری، احساس ضعف و ناتوانی کرده و دچار یأس و ناامیدی می شود.

ضعف ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵ - ۳۲

۳۲ انکار جواز ازدواج با زنان اهل کتاب ، کفر و موجب حبط عمل است .

و المحصنت من الذين اوتوا الكتب . . و من يكفر بالايمان فقد حبط عمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۲ - ۱۸

۱۸ تخطئه پندار بیمار دلان سست ایمان درباره بی ثباتی و شکست اسلام از سوی خداوند

فعسى الله ان يأتى بالفتح او امر من عنده

ضعف ایمان در مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۶ - ۶

۶ جامعه اسلامی صدر اسلام پس از نایل شدن به مراحل عالی ایمان ، به تنزل در درجات ایمانی گرایید .

علم أن فيكم ضعفا

ضعف بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ منافقان بادیه نشین و از انفاق گریز ، دارای موضع ضعیف در قبال مؤمنان صدر اسلام

و من الأعراب .. و یتربص بکم الدوائر

آرزوی بلا و بدبختی کردن برای مؤمنان (یتربص بکم الدوائر) بیانگر ضعف آنان است زیرا اگر دارای قدرت بودند با شمشیر و زور، علیه قوانین اسلامی می شوریدند.

ضعف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه -

۱۷ اظهار عجز برخی همراهان طالوت از پیکار با دشمن ، پس از عبور از نهر و دیدن سپاه عظیم جالوت

فلما جاوزه هو و الذين امنوا معه قالوا لا طاقه لنا اليوم بجالوت و جنوده

۳۲ ناتوانان از همراهی با طالوت پس از گذشتن از نهر ، همانهایی بودند که یک کف ، آب نوشیدند .

الا من اغترف غرفة بيده .. قالوا لا طاقه لنا

امام باقر (ع) درباره آیه مزبور فرمود: .. قال الذين اغترفوا: <لا طاقه لنا اليوم بجالوت> ...

کافی، ج ۸، ص ۳۱۶، ح ۴۹۸؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۲۵۱، ح ۹۹۶.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۸۷ - ۶

۶ ضعف و ذلت بنی اسرائیل در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) تا درجه ای بود که حتی از داشتن خیمه یا کومه ای ، که آنان را از سرما و گرما حفظ کند ، محروم بودند .

و أوحينا إلى موسى و أخيه أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۸ - ۴

۴ - سامری ، فردی ماهر در فن مجسمه سازی و آشنا به نقاط ضعف فکری بنی اسرائیل بود .

فأخرج لهم عجلاً جسداً له خوار

تعبیر <گوساله ای درآورد> حاکی از شدت شباهت مجسمه گوساله، به شکل حقیقی آن است.

ضعف تارکان انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۹

۹ منافقان بادیه نشین و از انفاق

گریز ، دارای موضع ضعیف در قبال مؤمنان صدر اسلام

و من الأعراب ... و یتربص بکم الدوائر

آرزوی بلا و بدبختی کردن برای مؤمنان (یتربص بکم الدوائر) بیانگر ضعف آنان است زیرا اگر دارای قدرت بودند با شمشیر و زور، علیه قوانین اسلامی می شوریدند.

ضعف تدبیر انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۱ - ۲،۳

۲ - انسان ها ، ناتوان از سلطه همه جانبه بر زمین و به کنترل در آوردن همه عوامل طبیعت

و ما أنتم بمعجزین فی الأرض

به عجز در آوردن، ملازم با سلطه یافتن و کنترل داشتن بر شیء است.

۳ - تدبیر های بشری برای جلوگیری از بازتاب های گناهان خود ، فاقد تأثیر و کارایی است .

و ما أصبکم ... و ما أنتم بمعجزین فی الأرض

برداشت یاد شده برپایه ارتباط این قسمت از آیه، با آیه قبل است.

ضعف جادو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴۵ - ۶

۶ - ظهور ناتوانی سحر هر چند بزرگ ، در برابر معجزه

فإذا هی تلفف ما یأفکون

به کارگیری <ما> که واژه ابهام است نشانگر عظمت سحر ساحران می باشد.

ضعف جامعه دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۶ - ۴

۴ بروز ضعف در جامعه ایمانی صدر اسلام، موجب تخفیف حکم پایداری در برابر دشمنان شد.

الثن خفف الله عنكم و علم أن فيكم ضعفا

ضعف جسمانی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵ -

۱۹- منحنی صعود، قوس رشد و تکامل قوای جسمی و عقلی انسان و منحنی نزول، قوس ضعف و انحطاط آن قوا است.

لتبلغوا أشدكم .. منكم من يرد إلى أرذل العمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۴ - ۷،۹،۱۵

۷- از ضعف به کمال جسمانی رسیدن انسان ها و سپس فرتوت و ناتوان شدن آنان، از آیه های خداوند است.

اللّٰه الذی خلقکم من ضعف .. و شبیه

۹- رسیدن انسان از مرحله ضعف و ناتوانی به توان مندی، نشانه علم و قدرت خداوند است.

اللّٰه الذی خلقکم من ضعف .. و هو العلیم القدیر

۱۵- رساننده انسان از دوران قوت و توان مندی به دوران ضعف و ناتوانی، خداوند است.

اللّٰه الذی .. جعل من بعد قوّه ضعفاً و شبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۷ - ۹

۹- منحنی صعود، قوس رشد و تکامل قوای جسمی و عقلی انسان و منحنی نزول، قوس ضعف و انحطاط آن قوا است.

ثمّ لتبلغوا أشدكم ثمّ لتكونوا شیوخاً

ضعف جهان بینی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۷ - ۲۰

۲۰ ادعای الوهیت برای مسیح (ع)، نشانه ضعف شناخت مسیحیان از خدا و قدرت مطلق اوست.

الذین قالوا .. و لله ملک السموت

ضعف حواس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۸ - ۳

۳ - نارسایی حس

از دریافت همه واقعات های نظام طبیعت

تحسبها جامده و هی تمرّ

آیه بالا بیانگر این نکته است که حقایق در جهان طبیعت وجود دارد که حس معمولی بشر از دریافت آن عاجز است؛ همانند حرکت کوه ها همراه حرکت زمین.

ضعف در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۰ - ۵

۵- ضعف قوای جسمی و فکری انسان در کهنسالی ، نمودار مقهور بودن او در برابر تدبیر الهی است .

و منکم من یردّ إلى أرذل العمر

تذکر خداوند به ناتوانی انسان پس از دوران توانایی، می تواند اشاره به مقهوریت انسان در برابر تدبیر الهی داشته باشد؛ زیرا واژه <یردّ> که به صورت مجهول آمده، اختیار را از انسان نفی می کند و تعبیر <الله خلقکم> در صدر آیه می تواند اشاره به این داشته باشد که آن بازگشت در اختیار کسی است که حیات و مرگ به دست اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵ - ۲۱

۲۱- قوای جسمی و عقلی در مرحله نهایی پیری ، به درجه ای کاهش می یابد که انسان از فراگیری محروم می ماند و تمامی دانسته های پیشین خود را از دست می دهد .

منکم من یردّ إلى أرذل العمر لکیلا یعلم من بعد علم شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶ - ۲

۲ آفرینش انسان از خاک ، رشد مرحله به مرحله او در رحم ، صعود تدریجی از طفولیت (مرحله ضعف جسمی و عقلی) به اوج جوانی و

نزول تدریجی از اوج بتوانایی (جوانی) به حسیض ناتوانی (کهولت و پیری) ، جلوه های ربوبیت خدا و یگانگی او

فإنَّا خلقناکم من تراب .. لکیلا یعلم من بعد علم شیئا ... ذلک بأنّ اللّٰه هو الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۴ - ۱۲ ، ۱۰

۱۰ - دوران پیری انسان ها ، دوران ناتوانی و ضعفی ادامه دار است .

ثمّ جعل من بعد قوه ضعفاً و شیبه

<شیبه> به معنای پیری است و آورده شدن آن پس از <ضعفاً> به عنوان عطف بیان، با این که <ضعفاً> مقصود را می رساند، به خاطر یادآوری این نکته است که در این دوران، ضعف، قابل جبران نیست و تا مرگ ادامه دارد.

۱۲ - رساندن انسان ها از دوران ناتوانی جنینی و نوزادی به توان مندی دوران جوانی و سپس فرتوت ساختن آنان ، نشانه توان مندی خداوند بر باز آفرینی انسان ها در قیامت است . *

اللّٰه الذی خلقکم .. یخلق ما یشاء

عبارت <یخلق ما یشاء> به قرینه آیه پنجاه که در آن، بر توان مندی خداوند بر معاد انسان ها، برهان اقامه شده بود و نیز آیه پنجاه و پنج که درباره برپایی قیامت است می تواند درباره معاد و باز آفرینی انسان ها، در قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۶۸ - ۱

۱ - بازگشت انسان به حالت طفولیت پس از عمر طولانی و دوران پیری از نظر قوای جسمی و عقلی

و من نعمره ننکسه فی الخلق

<تعمیر> (مصدر <نعمر> و از ماده

<عمر> به معنای طولانی کردن عمر و <تنکیس> (مصدر <ننگسه>) به معنای واژگون ساختن است. مقصود از جمله <و من نعمره ننگسه فی الخلق> واژگون شدن و بازگشت انسان از نظر قوای جسمی و عقلی در دوران پیری، به دوران ضعف و سستی طفولیت خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۷ - ۸،۹

۸ - پایان اوج مرحله جوانی (بلوغ اشد) نقطه آغاز منحنی نزول و سرانجام مرحله پیری، نقطه پایان این منحنی در زندگی انسان است.

ثم لتبلغوا أشدكم ثم لتكونوا شيوخًا .. لتبلغوا أجلاً مسمى

۹ - منحنی صعود، قوس رشد و تکامل قوای جسمی و عقلی انسان و منحنی نزول، قوس ضعف و انحطاط آن قوا است.

ثم لتبلغوا أشدكم ثم لتكونوا شيوخًا

ضعف در مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۶ - ۱

۱ مسلمانان تا قبل از هجرت به مدینه مواجه با کمی نیرو و نفرات، ناتوان و در سلطه دشمنان بودند.

و اذكروا إذ أنتم قليل مستضعفون فی الأرض

مفرد آوردن کلمه <قلیل>، به جای قلیلون، تأکیدی است بر کمی افراد و نیروهای اهل ایمان. قابل ذکر است که مفسران، آیه مورد بحث را درباره مقایسه موقعیت و وضعیت مسلمانان در مکه و مهاجرت آنان به مدینه دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۶ - ۱۰

۱۰ توان رزمی و نیروی مقاومت هر مسلمان، حتی پس از گراییدن جامعه ایمانی به ضعف، بیش از

دو چندان هر کافر است .

و علم أن فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابره يغلبوا مائتين

ضعف در نوزادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۴ - ۵،۱۲

۵ - بیرون آورنده انسان ها از ناتوانی دوران جنینی و نوزادی و رساننده آنها به کمال جسمانی ، خداوند است .

اللّٰه الذی خلقکم من ضعف ثمّ جعل من بعد ضعف قوّه

۱۲ - رساندن انسان ها از دوران ناتوانی جنینی و نوزادی به توان مندی دوران جوانی و سپس فرتوت ساختن آنان ، نشانه توان مندی خداوند بر باز آفرینی انسان ها در قیامت است . *

اللّٰه الذی خلقکم . . . یخلق ما یشاء

عبارت <یخلق ما یشاء> به قرینه آیه پنجاه که در آن، بر توان مندی خداوند بر معاد انسان ها، برهان اقامه شده بود و نیز آیه پنجاه و پنج که درباره برپایی قیامت است می تواند درباره معاد و باز آفرینی انسان ها، در قیامت باشد.

ضعف دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۰ - ۷،۱۱

۷ ضعف روحیه دشمنان و ناتوانی آنان از رویارویی با مسلمانان ، از عنایات خداوند

و لو شاء اللّٰه لسّٰطهم علیکم فلقاتلوکم

تقدیم <سّٰطهم> بر <قاتلوکم> می رساند که مراد از سلطه، جرأت و بیباکی است ؛ یعنی اگر خدا می خواست ترس را از آنان زایل می کرد و در نتیجه با شما می جنگیدند.

۱۱ هشدار خداوند به مؤمنان از غرور و خودبینی ، با مشاهده ضعف و ناتوانی دشمنان

و لو شاء اللّٰه لسّٰطهم علیکم فلقاتلوکم

حقیقت که تنها مشیت الهی کارساز است، می تواند این باشد که مسلمانان نباید ضعف دشمن را برخاسته از توانمندی خویش بدانند و این، مایه غرور و خودبینی آنان گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۰ - ۱۰

۱۰ دشمنان ناشناخته مسلمانان در عصر پیامبر (ص) ، دارای نیروی ضعیفتر نسبت به دشمنان شناخته شده

و آخرین من دونهم

برداشت فوق با توجه به کلمه <دون> که به معنای پایین و پست است، استفاده شده. گفتنی است <من> در <من دونهم> بیانیه است. بنابراین <آخرین من دونهم> یعنی دشمنان دیگری که از نیرو و توان کمتری برخوردارند.

ضعف دشمنان در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۳ - ۳

۳ پیامبر (ص) رؤیای خویش (کمی نفرات دشمن در جنگ بدر) را برای مسلمانان بیان کرد .

إذ يريكهم الله في منامك قليلا و لو أريكهم كثيرا لفسلتم

ضعف دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۴ - ۱

۱ دنیامداران و خودمخوران ، لیاقت و توانایی نبرد در راه خدا را ندارند .

و انّ منكم لمن ليبيطنّ .. فليقاتل في سبيل الله الذين

اینکه خداوند تنها از مسلمانان آخرت طلب خواسته در راه او جهاد کنند، با وجود اینکه جهاد بر تمامی مسلمانان واجب است، اشاره به این است که دنیاطلبان نه لیاقت جهاد در راه خدا را دارند و نه توان آن را. کلمه <فاء> در <فليقاتل>، دلالت روشن بر این معنا دارد.

شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۹۱ - ۴

۴ شعیب (ع) در نظر مردم مدین ، به خاطر نداشتن پشتیبان و یاور ، ضعیف و ناتوان بود .

و إنا لنرىك فينا ضعيفاً

کلمه <فینا> (در میان ما) گویای این است که مردم مدین حضرت شعیب(ع) را در قیاس با مخالفانش ناتوان می شمردند؛ نه اینکه او را شخصی ضعیف و ناتوان بدانند و لذا در برداشت <به خاطر نداشتن یاور> آورده شد.

ضعف شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۵ - ۱۲

۱۲ شیطان ناتوان از گمراه کردن کسانی که معارف و آیات الهی را بخوبی بشناسند و به آنها پایبند باشند .

فانسلخ منها فأتبعه الشيطان

از اینکه شیطان پس از فاصله گرفتن بلعم باعورا به تعقیب او می پردازد، معلوم می شود پیش از آن به وی دسترسی نداشته و از گمراه کردن او ناتوان بوده است.

ضعف علمی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۷ - ۲

۲ کافران ، ناتوان از رد علمی و یقینی معاد و تنها بعید شمارنده آن

بل ادرك علمهم في الآخرة. .. وقال الذين كفروا... أئنا لمخرجون

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل و بسنده کردن کافران به اظهار شگفتی و ناباوری (به جای اقامه دلیل و برهان) مطلب یاد شده به دست می آید.

ضعف علمی مخالفان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۳ - ۹

۹ - ناتوانی

فکری و علمی مخالفان تعالیم پیامبران در برابر منطق ایشان

فلما جاءتهم رسلهم بالبينت فرحوا .. و حاق بهم ما كانوا به يستهزون

برداشت یاد شده به این خاطر است که کافران، به جای برخورد منطقی با پیامبران، همیشه به تمسخر تعالیم روشن و بی ابهام آنان (بینات) می پرداختند.

ضعف علمی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۶ - ۳

۳ - منکران معاد ، ناتوان از رد علمی و یقینی آن

بل ادرك علمهم في الآخرة

ضمیر <علیهم> به منکران معاد بازمی گردد. بنابراین خداوند در رد آنان می فرماید: انکار آنها، انکار علمی و مبتنی بر پایه برهان نیست و با همه دلایلی که به خیال خود می آورند، باز هم یقین به عدم قیامت پیدا نخواهند کرد.

ضعف عیسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۷ - ۱۱

۱۱ ناتوانی مسیح (ع) و مادرش و تمامی اهل زمین در برابر اراده الهی ، دلیل بطلان ادعای الوهیت برای مسیح (ع)

لقد كفر الذين .. ان اراد ان يهلك المسيح ابن مريم و امه و من في الأرض جميعاً

ضعف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۸ - ۵

۵ - خداوند ، به موسی (ع) اطمینان بخشید که توان او برتر از همه ساحران حاضر در صحنه مبارزه و مقام او رفیع تر از فرعون و فرعونیان است .

إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى

ضعف فرعونيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

١١ - طه

۵ - خداوند ، به موسی (ع) اطمینان بخشید که توان او برتر از همه ساحران حاضر در صحنه مبارزه و مقام او رفیع تر از فرعون و فرعونیان است .

إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى

ضعف فکری مخالفان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۳ - ۹

۹ - ناتوانی فکری و علمی مخالفان تعالیم پیامبران در برابر منطق ایشان

فلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا... و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

برداشت یاد شده به این خاطر است که کافران، به جای برخورد منطقی با پیامبران، همیشه به تمسخر تعالیم روشن و بی ابهام آنان (بیّنات) می پرداختند.

ضعف فهم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۵ - ۱

۱ برخی مشرکان، علی رغم گوش فرادادن به کلام پیامبر(ص)، از فهم آن عاجزند.

و منهم من يستمع اليك و جعلنا على قلوبهم أكنه أن يفقهوه و فيء اذانهم وقرا

مرجع ضمير <منهم>، به قرینه آیات گذشته، مشرکان است.

ضعف فهم يهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۸ - ۲، ۱

۱ - دل و قلب يهوديان عصر بعثت ، ناتوان از درك معارف اسلام بود .

و قالوا قلوبنا غلف بل لعنهم الله بكفرهم فقليلًا

<غلف> جمع اغلف است و <اغلف> به چیزی گفته می شود که دارای پوشش باشد. بنابراین <قلوبنا غلف> یعنی، قلبهای ما دارای پوشش و حجاب است. منظور یهودیان را به دو گونه می توان تفسیر کرد: ۱ قلب ما حجاب دارد و لذا

توان درك معارف اسلام را ندارد پس ای پیامبر! چه انتظار داری که پیامهای تو را پذیرا باشیم پیش از آنکه آنها را دریابیم. ۲
قلب ما حجاب دارد و به گونه ای نیست که هر سخنی را بپذیرد؛ بلکه فقط آنچه که حقیقت دارد در می یابد. برداشت فوق بر
اساس احتمال اول است.

۲ - یهودیان عصر بعثت ، بر ناتوانی خویش از درك معارف اسلام معترف بودند .

و قالوا قلوبنا غلف

کلمه <قالوا> دلالت بر اعتراف دارد.

ضعف قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۱ - ۲۵، ۲۱، ۲۰

۲۰ تأسف قابیل بر نادانی خویش و ناتوانی از برابری با حیوانی همچون کلاغ

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب

۲۱ قابیل ، ملامتگر خویش ، به سبب ناتوانی از کیفیت پنهان ساختن جسد هابیل

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب

۲۵ قابیل ، پس از آگاهی به شیوه خاکسپاری ، ناتوان از دسترسی به جسد برادرش هابیل *

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب . .

تفریح ندامت قابیل بر ناتوانیش بر دفن برادر، می رساند که وی پس از آگاهی بر کیفیت دفن، دیگر نمی توانسته است جثه او
را به خاک بسپارد. بنابراین جثه برادر را پس از کشتن سر به نیست کرده بود. ماضی آوردن فعل <اعجزت> این معنا را تأیید
می کند.

ضعف قدرت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۶ - ۱۰

۱۰ ناتوانی همه قدرت ها ، در برابر قدرت و اراده خداوند

و ما لكم من دون الله من

ولّی و لانسیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۸ - ۸

۸ ناتوانی همه قدرت ها و نیرو ها در ایمن ساختن انسان از کیفر الهی

لا ملجأ من الله إلا إليه

ضعف قوای ادراکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۷ - ۹

۹ - منحنی صعود ، قوس رشد و تکامل قوای جسمی و عقلی انسان و منحنی نزول ، قوس ضعف و انحطاط آن قوا است .

ثم لتبلغوا أشدكم ثم لتكونوا شیوخاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵ - ۱۹

۱۹ - منحنی صعود ، قوس رشد و تکامل قوای جسمی و عقلی انسان و منحنی نزول ، قوس ضعف و انحطاط آن قوا است .

لتبلغوا أشدكم .. منكم من یردّ إلى أرذل العمر

ضعف کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۶ - ۱۵

۱۵ کافران پیکارگر در جبهه طاغوت ، ضعیف و ناتوان

و الذین کفروا یقاتلون فی سبیل الطّاغوت .. انّ کید الشّیطان کان ضعیفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ بازماندن منافقان و کافران از رویارویی و نبرد با مسلمانان ، برخاسته از مشیت خداوند

و لو شاء الله لسلطهم عليكم فلقاتلوكم

۹ توجه به نقش اساسی مشیت الهی در تضعیف روحیه دشمنان (منافقان و کافران) ، زمینه پرهیز از غرور و خودبینی

و لو شاء الله لسلطهم عليكم فلقاتلوكم

جلد - نام سوره - سوره -

آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۸ - ۳

۳ کافران ، ناتوان از مقابله با کیفر های الهی

أو أمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۴ - ۱۵

۱۵- ضعف و زبونی کافران و خدایان آنان در برابر اراده خداوند

أفهم الغلبون

همزه در <أَفْهُمُ> برای استفهام انکاری است.

ضعف کافران در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۳ - ۴

۴ ضعف و ناتوانی سپاه کفر در جنگ بدر ، تأویل و تعبیر رؤیای پیامبر (ص) (کم دیدن نفرات دشمن)

إذ يريكم الله في منامك قليلا

از منابع تاریخی مربوط به جنگ بدر و نیز اینکه هر فرماندهی پیش از اقدام به جنگ همواره در تلاش برای آگاهی به کم و کیف لشکر مقابل است، به دست می آید که پیامبر(ص) و دیگر مسلمانان از تعداد تقریبی نفرات دشمن آگاه بودند. بنابراین رؤیای پیامبر(ص) حاکی از سستی و ضعف نیروی دشمن بوده است، نه بیانگر تعداد آنان.

ضعف کفران کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۸۳ - ۷

۷- بروز ضعف و ناتوانی ناسپاسان رفاه زده ، در مواجهه با سختیها

و إذا أنعمنا على الإنسان أعرض و نثا بجانبه و إذا مسه الشرّ كان يوسّٰ

ضعف لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

٩ - حجر - ١٥ - ٧٠ - ٧

٧- موقعیت حضرت لوط (ع) در میان قومش ضعیف بود و آنان نسبت به او گستاخ

بودند .

قالوا أو لم ننهك عن العلمين

از اینکه قوم لوط آن حضرت را از تماس با دیگران نهی کردند و در موردی که او از این نهی تخلف ورزید، مورد عتاب و اعتراض قرار گرفت، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

ضعف مادر در بارداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۴ - ۸

۸- تحمل ضعف متراپد دوران بارداری از سوی مادر ، برای سالم رساندن کودک به دوره زایمان ، عامل لزوم رعایت حق مادر از سوی فرزند است .

و وصینا الإنسن بولدیة .. حملته أمه وهنأ علی وهن ... أن اشکر لی و لولدیك

ضعف مالی محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۸ - ۱

۱- پیامبر (ص) موظف به برخورد مناسب با خویشاوندان ، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر در صورت خودداری از کمک به آنها به خاطر ناتوانی مالی

وءات ذالقربی حقه .. و إمأ تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها

عبارت <ابتغاء رحمة من ربك> (جویای رحمت پروردگارت هستی) و شواهد تاریخی حکایت از آن دارد که: خودداری پیامبر(ص) از کمک به افراد یاد شده، به دلیل ضعف مالی بوده است.

ضعف مالی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۵ - ۷

۷ ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (ص) در مقایسه با منافقان

و لاتعجبک أمولهم و أولدهم

تعجب از امکانات رفاهی و مفاخر اجتماعی منافقان، نشان از

ضعف مالی و امکانات مؤمنان در مقایسه با آنان دارد.

ضعف مجاهدان غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۹ - ۱۳

۱۳ پیروزی مجاهدان بدر علی رغم ناتوانی آنان حادثه ای عبرت آموز و شایسته بیاد داشتن

و إذ يقول المنفقون .. و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

برداشت فوق بر این اساس است که <إذ> مفعول برای <اذكروا> باشد.

ضعف مخالفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۱۳ - ۳

۳ - مخالفان نوح ، بهانه جویانی فاقد خرد و توان کافی ، برای فهم رسالت تبلیغی او

قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأذولون .. إن حسابهم إلا على ربّی لو تشعرون

ضعف مرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۹ - ۱،۲

۱ مردان ، ناتوان از رعایت عدالت کامل میان همسران متعدد خویش

و لن تستطيعوا ان تعدلوا بین النساء

۲ مراعات عدالت در محبت قلبی به همسران متعدد ، خارج از توان و اختیار مردان

و لن تستطيعوا ان تعدلوا بین النساء و لو حرصتم

جمله <و لو حرصتم> (هر چند تمایل شدید به رعایت عدالت داشته باشید)، می رساند که مراد از عدالت در جمله <و لن

تستطيعوا ان تعدلوا < عدالتی است که از اختیار و توان آدمی خارج است، بنابراین می توان گفت عدالت در مورد محبت و مودت و نظایر آن می باشد. برداشت فوق را فرمایش امام صادق(ع) تأیید می کند که در توضیح آیه فوق فرمود: یعنی فی الموده ...

کافی،

ج ۵، ص ۳۶۲، ح ۱؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۵۸، ح ۶۰۱.

ضعف مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۸۳ - ۷

۷- بروز ضعف و ناتوانی ناسپاسان رفاه زده ، در مواجهه با سختیها

و إذا أنعمنا على الإنسان أعرض و ثنا بجانبه و إذا مسه الشرّ كان يوسّاً

ضعف مریم(س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۷ - ۱۱،۲۲

۱۱ ناتوانی مسیح (ع) و مادرش و تمامی اهل زمین در برابر اراده الهی ، دلیل بطلان ادعای الوهیت برای مسیح (ع)

لقد كفر الذين . . ان اراد ان يهلك المسيح ابن مریم و امه و من فی الأرض جميعاً

۲۲ مالکیت خداوند بر هستی ، دلیل توانایی وی بر نابود ساختن مسیح (ع) ، مریم (ع) و تمامی اهل زمین و نفی هرگونه قدرت در برابر قدرت اوست .

فمن يملك من الله شيئاً ان اراد ان يهلك . . و لله ملك السموت و الارض

ضعف مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷ - ۳

۳ سپاه مشرکان مکه مجهز به سلاح های جنگی و دارای برتری نظامی نسبت به مسلمانان

و تودون أن غير ذات الشوكه تكون لكم

عدم تمایل مسلمانان به رویارویی با سپاه شرک و نیز جمله <کانما یساقون إلى الموت> در آیه قبل دلالت بر این دارد که مشرکان در جنگ بدر از نیروی نظامی برتری برخوردار بودند.

ضعف مسلمانان در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره

- آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۲ - ۴

۴ موقعیت ضعیف مسلمانان در جنگ بدر نسبت به موقعیت کفار

إذ أنتم بالعدوه الدنيا و هم بالعدوه القصوى

می توان گفت هدف از بیان موقعیت مسلمانان و کفرپیشگان مکه در منطقه بدر یادآوری موقعیت بسیار ضعیف مسلمانان است. جمله <ليهلك من هلك ... > مؤید این معنا می باشد. زیرا پیروزی آنگاه دلیل حقانیت مسلمانان می شد که شرایط ظاهری، تضمین کننده پیروزی کافران و شکست مسلمانان بود.

ضعف مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۳ - ۲

۲ ناتوانی یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

لحن ملامت بار جمله <اهولاء .. > حکایت از آن دارد که یهود و نصارا در عصر پیامبر(ص)، رسوا شده و به ذلت افتادند ؛ بگونه ای که نتوانستند به تعهد خویش با مسلمانان سست ایمان پایبند بمانند.

ضعف مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۰ - ۱۳

۱۳ - آیین تحریف شده یهودیت و نصرانیت ، آیینی جاهلانه و ناتوان از هدایت انسانهاست .

ان هدى الله هو الهدى و لئن اتبعت أهواءهم بعد الذى جاءك من العلم

حصری که از <إن هدى الله .. > به دست می آید، ناظر به آیین یهود و نصارا است ؛ یعنی، آیین تحریف شده آنان، هدایت آفرین نیست. تعبیر کردن از آیین اسلام به <علم> اشاره به این معنا دارد که: آیین یهود و نصارا بر پایه علم نیست.

ضعف مشركان

جلد - نام

سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲ - ۳

۳ - مشرکان ، تنها تسلیم و متواضع در برابر قدرت سیاسی و نظامی و نه منطق و برهان *

إِنَّا فَتَحْنَا .. لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ

مراد از <غفران ذنب>، می تواند زدایش بدگمانی ها و بدخواهی ها از سینه دشمنان باشد. با توجه به این نکته، از مجموع دو آیه استفاده می شود که دل های سخت مشرکان با منطق وحی، رام نگشته ولی با پیروزی سیاسی پیامبر(ص) در صلح حدیبیه، به تسلیم و تواضع واداشته شده است.

ضعف مشرکان در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۳ - ۱۳

۱۳ خداوند به دلیل آگاهی بر عوامل اطمینان بخش قلب ها و علمش به زمینه های سستی آفرین ، مشرکان بدر را در رؤیای پیامبر (ص) اندک نمایان ساخت .

و لكن الله سلم إنه علم بذات الصدور

ضعف مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷ - ۲

۲ کاروان تجاری قریش ، فاقد نیروی دفاعی مقاوم

غیر ذات الشوکه

<شوکه> به معنای خار درخت و بوته است و در آیه کنایه از سلاحهای جنگی است. بنابراین <غیر ذات الشوکه> یعنی گروهی نامسلح. و مقصود از آن کاروان تجاری قریش است که به سرکردگی ابوسفیان و همراه با چهل نفر از شام به سوی مکه در حرکت بودند.

ضعف معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۷ - ۱

۱ هر معبودی

جز خداوند موجودی ضعیف و مقهور حوادث

ان يدعون من دونه الا اثناً

<اثنا> جمع <اثی>، به معنای موجود ضعیف و تأثیرپذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴ - ۱۳

۱۳ پذیرش ولایت معبودانی نیازمند و ناتوان از رفع نیاز دیگران، نشانه بی خردی است.

قل أغیر الله أتخذ ولیا فاطر السموت و الأرض و هو یطعم و لا یطعم

استفهام انکاری همراه با توییخ و تعجب در <قل أغیر الله> حکایت از آن دارد که پذیرش ولایت غیر خدا توجیه صحیحی ندارد و کاری ست دور از منطق و خرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۷ - ۹

۹ توانایی بتها و معبودهای خیالی در دفع شر و رساندن خیر، پندار ناروای مشرکان

و إن یمسک الله بضر فلا کاشف له إلا هو و إن یمسک بخیر فهو علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۲ - ۷

۷ قیامت، روز استهزای مشرکان و نمایاندن ناتوانی و بطلان خدایان دروغین آنهاست.

و یوم نحشرهم جمیعاً ثم نقول للذین أشركوا این شرکاءکم الذین کنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۳ - ۲

۲ بی پناهی مشرکان در قیامت و ناتوانی معبودهای آنان از کمک رساندن به آنها

أین شرکاؤکم .. ثم لم تکن فتنتم إلا أن قالوا و اللّٰه ربنا ما کنا مشرکین

این آیه و آیه پیش ترسیمی از چهره مشرکان در قیامت است. در آیه پیش خطاب به مشرکان شده

که: <این شرکاؤکم؟> و در این آیه در ماندگی و بیچارگی و عجز آنان از پاسخ و دفاع را بیان داشته است.

ضعف منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۸ - ۱۸

۱۸ ناتوانی منافقان از جلوگیری مرگ مقدر نشانگر باطل بودن پندار آنان در تحلیل عوامل به شهادت رسیدن پیکارگران احد

لو اطاعونا ما قتلوا قل فادرؤا عن انفسکم الموت ان کنتم صادقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۰ - ۸۰۹

۸ بازماندن منافقان و کافران از رویارویی و نبرد با مسلمانان ، برخاسته از مشیت خداوند

و لو شاء الله لسلطهم علیکم فلقاتلوکم

۹ توجه به نقش اساسی مشیت الهی در تضعیف روحیه دشمنان (منافقان و کافران) ، زمینه پرهیز از غرور و خودبینی

و لو شاء الله لسلطهم علیکم فلقاتلوکم

ضعف منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۵ - ۳

۳ موقعیت ضعیف منافقان توطئه گر صدر اسلام ، در مقایسه با قدرت مسلمانان

و لئن سألتهم ليقولن إنما كنا نخوض و نلعب

توجه گری منافقان که نوعی عقب نشینی است بیانگر ضعف توان آنان در مقایسه با قدرت مسلمانان است.

ضعف منحرفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ منحرفان ، ناتوان از گمراه سازی مسلمانانی که به تعالیم قرآن پایبند بوده و از دستورات پیامبر (ص) پیروی کنند .

لا یضرکم من ضل إذا هتدیتم

برداشت فوق بر این اساس است

که حرف <لا> در <لا یضرکم> نافیه باشد.

ضعف موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۱۹

۱۹ نفی هرگونه قدرت در مقابل قدرت خدا

فلاتخشوهم و اخشون

ضعف نظامی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۹ - ۵

۵ نیروی نظامی مؤمنان در جنگ بدر ، نیرویی بس ضعیف و ناتوان در مقایسه با جبهه کفر

يقول المنفقون .. غر هؤلاء دينهم و من يتوكل على الله

بیان حمایت خداوند از مؤمنان در کارزار بدر با جمله <و من يتوكل ..> پس از بیان نظریه منافقان و بیماردلان (ضعف قوای نظامی مسلمانان) اندیشه آنان را تأیید می کند. یعنی اظهار نظر منافقان به حسب دید ظاهری صحیح است، ولی آنچه مورد غفلت واقع شده، تأثیر بسزای حمایت الهی از مؤمنان متوکل است. یعنی اگر حمایت الهی نباشد، همان است که منافقان اظهار می دارند.

ضعف هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۰ - ۲۰

۲۰ هارون با بیان مبارزه خویش با گوساله پرستان و ناتوانیش از بازدارای آنان ، در تلاش جهت اثبات بی گناهی خویش برای

موسی (ع)

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۱ - ۱

۱ موسی (ع) پس از مشاجره خویش با هارون و پی بردن به ناتوانی او در برابر منحرفان ، رو به درگاه خدا آورد و به مناجات با او پرداخت .

قال رب

اغفر لی و لأخی

ضعف یاوران گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۵ - ۱۸

۱۸- گمراهان ، هنگام نزول عذاب دنیوی و یا لحظه فرا رسیدن مرگ ، ضعف و ناتوانی یاران خود را خواهند دید .

فسیعلمون من هو . . . أضعف جنداً

ضعف یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۳ - ۲

۲ ناتوانی یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذین اقساموا بالله جهد ایمنهم انهم لمعکم

لحن ملامت بار جمله <اهولاء . . . > حکایت از آن دارد که یهود و نصارا در عصر پیامبر(ص)، رسوا شده و به ذلت افتادند ؛ بگونه ای که نتوانستند به تعهد خویش با مسلمانان سست ایمان پایبند بمانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۴ - ۴،۶

۴ درماندگی و ناتوانی همیشگی یهود ، نفرین خداوند بر آنان

غلت ایدیهم

۶ یهود ، مردمی ناتوان ، درمانده و بخیل

غلت ایدیهم

جمله <غلت ایدیهم> چه اخبار باشد و چه نفرین، در هر صورت دلالت بر تحقق ناتوانی و یا بخل ورزی یهودیان دارد.

۱۳ - آیین تحریف شده یهودیت و نصرانیت ، آیینی جاهلانه و ناتوان از هدایت انسانهاست .

ان هدی الله هو الهدی و لمن اتبعته أهواءهم بعد الذی جاءك من العلم

حصری که از <إن هدی الله ..> به دست می آید، ناظر به آیین یهود و نصارااست ;

یعنی، آیین تحریف شده آنان، هدایت آفرین نیست. تعبیر کردن از آیین اسلام به <علم> اشاره به این معنا دارد که: آیین یهود و نصارا بر پایه علم نیست.

عوامل ضعف انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۴ - ۱۵

۱۵ فرو بردن غم ها و اندوه ها و خودداری کردن از اظهار و ابراز آنها ، دارای تأثیری منفی بر جسم و توان آدمی است .

وایضت عیناه من الحزن فهو کظیم

برداشت فوق، از تفریع <هو کظیم> به وسیله حرف <فاء> بر <وایضت عیناه من الحزن> استفاده می شود / یعنی، اینکه چشمان یعقوب(ع) از حزن و اندوه بی فروغ شد. این نشانه آن است که او غمها و اندوه ها را در درون خویش محبوس می داشت و از اظهار آن خودداری می کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۵ - ۷

۷ رنج ها و غصه های شدید ، فرساینده توان جسمی آدمی و هلاک سازنده وی

قالوا تالله تفتؤا تذکر یوسف حتی تکون حرصاً او تکون من الهلکین

عوامل ضعف جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۶ - ۵

۵ سستی اهل ایمان در پیکار با دشمنان دین ، موجب از میان رفتن ابهت و قوت جامعه اسلامی

و لاتنزعوا فتفشلوا و تذهب ریحکم

عوامل ضعف کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - بی پناهی کافران و ضعف ایشان در برابر مؤمنان برخاسته از کفر آنها

است . *

و لو قتلکم الذین کفروا لولوا الأذبر تم لایجدون ولیاً و لانصیراً

بنابراین که تعبیر <کفروا> و وصف کفر، مشعر به علیت باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

عوامل ضعف مادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۴ - ۴

۴ - دوران بارداری مادر ، دورانی سخت و مایه ضعف و ناتوانی برای وی است .

حملته أمه وهنأ علی وهن

<وهنأ> مفعول برای فعل محذوف و در موضع حال است. لازم به ذکر است که <وهن> به معنای ضعف جسمانی است (مفردات راغب).

عوامل ضعف مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۶ - ۷

۷ گسترش جامعه ایمانی در صدر اسلام و فزونی افراد آن ، باعث ضعف نسبی آنان شد . *

علم أن فیکم ضعفا فإن یکن منکم مائه صابره

از مقایسه میان مثالهای مرحله نخست (بیست و صد) با مثالهای بعد (صد و هزار) این نکته معلوم می شود که در زمان حکم اول (لزوم مقاومت یک بر ده) جمعیت مسلمانان فراوان نبوده است. ولی در مرحله بعد و زمان تخفیف حکم جمعیت مسلمانان، افزایش فراوانی داشته است. اشاره به افزایش مسلمانان پس از بیان ضعف نسبی آنان حکایت از آن دارد که افزایش جمعیت از علل بروز ضعف نسبی در جامعه ایمانی شده است.

موانع احساس ضعف رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- توجه رهبران الهی به نداشتن مسؤولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر، مایه

عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا .. و ما نرسل المرسلين إلا مبشرين و منذرين

موانع ضعف در عمل به تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۶ - ۵

۵- توجه رهبران الهی به نداشتن مسؤولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر ، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا .. و ما نرسل المرسلين إلا مبشرين و منذرين

موجبات ضعف قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۶ - ۵

۵ ضعف ایمان در مسلمانان صدر اسلام موجب ضعف قدرت ایشان در میدان های نبرد

علم أن فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابره

از علل توان بسیار برتر مسلمانان در برابر کافران مفهومی است که از <بأنهم قوم لا يفقهون> به دست می آید ؛ یعنی ایمان راسخ به معارف دین. بنابراین می توان گفت منشأ بروز ضعف نسبی مسلمانان پس از گذشت برهه ای از صدر اسلام، افت درجه ایمانی آنان بوده است.

نشانه های ضعف ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۲ - ۱۵

۱۵ گسستن سرنوشت خویش از سرنوشت اسلام و مسلمین ، علی رغم اظهار دیانت ، نشانه بیماری دل و سستی ایمان

فتری الذین فی قلوبهم مرض .. يقولون نخشى ان تصيبنا دائرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۴

۱۶ تهی بودن دل از محبت خدا ، بی مهری نسبت به اهل ایمان ، احساس کوچکی در برابر کافران ، از نشانه های بیماری دل و ضعف ایمان

فتری الذین فی قلوبهم مرض .. اذله علی المؤمنین اعزه علی الکفرین

ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیش گویای این است که بیمار دلان (الذین فی قلوبهم مرض) از مصادیق مرتدان می باشند و چون صفات شمرده شده برای مؤمنان واقعی نقطه مقابل مرتدان قرار گرفته است معلوم می شود نبود این صفات در مدعیان اسلام، نشانه بیمار دلی آنان است.

۲۵ گریز از جهاد و ترس از ملامت دشمنان دین ، از نشانه های بیماری دل و ضعف ایمان

فتری الذین فی قلوبهم مرض .. یجهدون فی سبیل اللّٰه و لایخافون لومه لائم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۹ - ۱۱

۱۱ ناباوری به حمایت خدا از متوکلان ، نشانه بیمار دلی و ضعف ایمان است .

إذ یقول المنافقون و الذین فی قلوبهم مرض .. فإن اللّٰه عزیز حکیم

برداشت فوق با توجه به توضیح برداشت قبل به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۶ - ۱۰

۱۰ سر باز زدن از شرکت در میدان های نبرد ، برقراری روابط پنهانی با دشمنان و در میان نهادن اسرار مسلمانان با آنان ، از نشانه های ضعف ایمان

أم حسبتم أن تتركوا و لما یعلم اللّٰه الذین جهدوا منکم و لم یتخذوا من دون اللّٰه و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون

۴ - آمیختن زندگی به لغو و بیهودگی ، نشانه ضعف ایمان و مایه محرومیت از رستگاری است .

قد أفلح المؤمنون .. و الذين هم عن اللغو معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۴ - ۴

۴ - امتناع از پرداخت زکات ، نشانه ضعف ایمان و مایه حرمان از رستگاری اخروی است .

قد أفلح المؤمنون .. و الذين هم للزكوة فعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۸ - ۴

۴ - خیانت کاری و پیمان شکنی ، نشانه ضعف ایمان و مایه محرومیت از سعادت اخروی

قد أفلح المؤمنون .. و الذين هم لأمتهم وعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۹ - ۵

۵ - اهمیت ندادن به نماز و عدم مراقبت بر انجام به موقع آن ، نشانه ضعف ایمان

قد أفلح المؤمنون .. و الذين هم على صلواتهم يحافظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۲ - ۷

۷ - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره در مسائل عمومی بدون اذن خواستن ، نشانه نفاق و ضعف ایمان است .

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستذنوه إنّ الذين يستذنونك أولئك

برداشت یاد شده، با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که درباره منافقان می باشد و این آیه، در حقیقت تعریضی است به آنان.

جلد - نام سوره -

سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۲۹ - ۴

۴ - بی عفتی و آلودگی جنسی ، نشانه ضعف ایمان

و الذین هم لفروجهم حفظون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این آیه آلوده نبودن به فحشا را نشانه ایمان راستین دانسته است. بنابراین آلودگی به چنین گناهایی، نشانه ضعف ایمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۳۲ - ۳

۳ - خیانت در امانت و پیمان شکنی ، نشانه ضعف ایمان

و الذین هم لأمتهم و عهدهم رعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۳۳ - ۳

۳ - خودداری از ادای شهادت و گواهی ، نشانه ضعف ایمان

و الذین هم بشهدتهم قائمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۳۴ - ۴

۴ - سهل انگاری در نماز ، نشانه ضعف ایمان

الذین هم علی صلاتهم دائمون .. و الذین هم علی صلاتهم یحافظون

نشانه های ضعف روحیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ تخلف و فرار از جهاد ، نشانه ضعف روحی و به دور از روحیه مردانگی است .

رضوا بأن یکونوا مع الخوالف

آیه دربردارنده توبیخ است و خداوند، منافقان را به خاطر تن دادن به همنشینی زنان و خانه نشینان، مذمت کرده است.

ضعف جسمانی

آغاز ضعف جسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۶۸ - ۴

۴ - آغاز جوانی ، شروع تکامل و رشد قوای جسمی

و عقلی ، و آغاز پیری ، اول سستی و سیر نزولی آن قوا است .

و من نعمره ننكسه في الخلق

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، دوران پیری را از نظر قوای جسمی و عقلی، مانند دوران طفولیت دانسته است. بنابراین لازمه این سخن، مطلبی است که در برداشت بالا آمده است.

ضعف جسمانی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵ - ۱۹

۱۹- منحنی صعود ، قوس رشد و تکامل قوای جسمی و عقلی انسان و منحنی نزول ، قوس ضعف و انحطاط آن قوا است .

لتبلغوا أشدكم .. منكم من یردّ إلى أرذل العمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۴ - ۷،۹،۱۵

۷- از ضعف به کمال جسمانی رسیدن انسان ها و سپس فرتوت و ناتوان شدن آنان ، از آیه های خداوند است .

اللّٰه الذی خلقکم من ضعف .. و شبیه

۹- رسیدن انسان از مرحله ضعف و ناتوانی به توان مندی ، نشانه علم و قدرت خداوند است .

اللّٰه الذی خلقکم من ضعف .. و هو العلیم القدیر

۱۵- رساننده انسان از دوران قوت و توان مندی به دوران ضعف و ناتوانی ، خداوند است .

اللّٰه الذی .. جعل من بعد قوّه ضعفاً و شبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۷ - ۹

۹- منحنی صعود ، قوس رشد و تکامل قوای جسمی و عقلی انسان و منحنی نزول ، قوس ضعف و انحطاط آن قوا است .

لتبلغوا أشدكم ثم لتكونوا شيوخاً

ضعف روحیه

آثار ضعف روحیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۲ - ۱۳

۱۳ داشتن پناهگاهی امن در صورت شکست اسلام ، انگیزه دوستی مسلمانان بیمار دل عصر پیامبر (ص) با یهود و نصارا و

پذیرش ولایت آنان

يقولون نخشى ان تصيبنا دائرة

نشانه های ضعف روحیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۷ - ۳

۳ تخلف و فرار از جهاد ، نشانه ضعف روحی و به دور از روحیه مردانگی است .

رضوا بأن يكونوا مع الخوالم

آیه دربردارنده توییح است و خداوند، منافقان را به خاطر تن دادن به همنشینی زنان و خانه نشینان، مذمت کرده است.

ضعفا

احسان به ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۶ - ۱۹، ۱۴

۱۴ لزوم احسان به در راه ماندگان ، غلامان ، کنیزان و زیردستان

احساناً .. و ابن السبیل و ما ملکت ایمانکم

ابن سبیل (پسر راه)، در اصطلاح به مسافری گفته می شود که زاد و توشه خویش را از دست داده و درمانده شده است.

۱۹ احسان به پدر، مادر، خویشان، همسایگان و زیردستان، زمینه جلب محبت الهی

و بالوالدین احساناً .. انّ الله لا یحبّ من کان مختالاً فخوراً

از مصادیق مورد نظر برای <مختالاً- فخوراً>، ترک احسان به پدر، مادر و .. می باشد. در نتیجه ترک احسان مانع محبت الهی و احسان عامل جلب آن خواهد شد.

امداد به ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه -

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۲۴ - ۲

۲ - موسی (ع) ، شخصیتی ضعیف نواز و یاور محرومان

قالا لانسقى .. و ابونا شیخ کبیر . فسقى لهما

اهمیت حفظ مال ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۴ - ۴

۴- اهتمام اسلام به حمایت از مال و منافع یتیمان و عناصر ضعیف و بی پشتیبان جامعه

و لاتقربوا مال الیتیم إلا بالتی هی أحسن

اهمیت رعایت مصالح ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۴ - ۴

۴- اهتمام اسلام به حمایت از مال و منافع یتیمان و عناصر ضعیف و بی پشتیبان جامعه

و لاتقربوا مال الیتیم إلا بالتی هی أحسن

حقوق ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۲ - ۱۷

۱۷ تدوین قانون باید به گونه ای باشد که راه اجحاف بر سفیهان و ناتوانان را مسدود نماید .

فان كان الذی علیه الحقّ .. فلیملل وئیه بالعدل

کفالت بر ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۲ - ۱۸

۱۸ سفیهان و ناتوانان ، نیازمند ولیّ و سرپرست در مناسبات اجتماعی خویش هستند .

فان كان الذی علیه الحقّ سفیهاً او ضعيفاً .. فليملل ولیّه بالعدل

کفیل ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۲ - ۱۶

۱۶ وجوب املاي اسناد دين و مبادلات نسيه ای با رعایت عدالت ، از سوی ولیّ مديونِ سفیه یا ضعیف و یا ناتوان

فان كان الذی علیه الحقّ سفیهاً او ضعيفاً او لا يستطيع ان یملّ هو فلیملل ولئیه ب

ضعیفان

معدوریت ضعیفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۱ - ۱

۱ افراد ضعیف و مریض و فاقد هزینه و امکانات جنگی ، از شرکت در جنگ معافند و گناهی بر آنان نیست .

لیس علی الضعفاء ... حرج

ضمان از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ضمان

احکام ضمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۱۷، ۱۶، ۱۵، ۱۴

۱۴ ضمان و کفالت ، از قرارداد های مشروع و دارای اعتبار قانونی است .

و أنا به زعیم

<ضمان> در اصطلاح به معنای تعهد پرداخت مال به طلبکار از جانب بدهکار است. تعهد کننده را <ضامن> ؛ بدهکار را <مضمون عنه> و طلبکار را <مضمون له> می نامند و <کفالت> در اصطلاح تعهد به احضار شخصی است برای کسی که حقی بر گردن آن شخص دارد و تعهد کننده را کفیل می نامند. چنان چه ضمیر غائب در <أنا به زعیم> به <حمل بعیر> باز گردد، مراد از <زعیم> (متعهد) ضامن می باشد و اگر ضمیر در <به> به گوینده <لمن جاء...> (یعنی جاعل) باز گردد، مقصود از <زعیم> کفیل خواهد بود.

۱۵ ضمانت برای جُعل (اجرت در جعاله) حتی پیش از انجام کار مورد جعاله ، جایز است و اعتبار قانونی دارد .

و أنا به زعیم

گوینده جمله <و أنا به زعیم> که برای پرداخت اجرت (حمل بعیر) ضامن شده است پیش از آن که عامل ، پیمانہ را بیابد
اجرت را ضمانت کرده است.

۱۶ ضمانت مال

هر چند بر عهده بدهکار استقرار نیافته و لزوم پیدا نکرده باشد ، جایز است و اعتبار قانونی دارد .

و أنا به زعیم

۱۷ شناخت طلبکار در صحت ضمان و معتبر بودن آن ، شرط نیست .

و أنا به زعیم

چنان چه گذشت جمله <أنا به زعیم> حاکی از قرارداد و ضمانت است و <مضمون له> در آن قرارداد (یعنی کسی که جام شاهی را خواهد یافت) معلوم نیست که چه کسی باشد. بنابراین لازم نیست ضامن بداند برای چه کسی (مضمون له) ضامن می سپارد.

۱۸ رضایت طلبکار ، در صحت ضمانت شرط نیست .

و أنا به زعیم

هنگام تعهدسپاری ضامن (أنا به زعیم) هنوز کسی جام شاهی را نیافته بود. بنابراین رضایت یابنده جام در صحت ضمانت دخیل نیست.

تاریخ ضمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۱۹

۱۹ جعاله ، ضمان و کفالت ، قراردادهایی مرسوم در عصر یوسف (ع)

و لمن جاء به حمل بعیر و أنا به زعیم

تعیین طلبکار در ضمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۱۷

۱۷ شناخت طلبکار در صحت ضمان و معتبر بودن آن ، شرط نیست .

و أنا به زعیم

چنان چه گذشت جمله <أنا به زعيم> حاکی از قرارداد و ضمانت است و <مضمون له> در آن قرارداد (یعنی کسی که جام شاهی را خواهد یافت) معلوم نیست که چه کسی باشد. بنابراین لازم نیست ضامن بداند برای چه کسی (مضمون له) ضامن می سپارد.

رضایت طلبکار در ضمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ رضایت طلبکار، در صحت ضمانت شرط نیست.

و أنا به زعیم

هنگام تعهدسپاری ضامن (أنا به زعیم) هنوز کسی جام شاهی را نیافته بود. بنابراین رضایت یابنده جام در صحت ضمانت دخیل نیست.

شرایط صحت ضمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۱۶، ۱۷، ۱۸

۱۶ ضمانت مال هر چند بر عهده بدهکار استقرار نیافته و لزوم پیدا نکرده باشد، جایز است و اعتبار قانونی دارد.

و أنا به زعیم

۱۷ شناخت طلبکار در صحت ضمان و معتبر بودن آن، شرط نیست.

و أنا به زعیم

چنانچه گذشت جمله <أنا به زعیم> حاکی از قرارداد و ضمانت است و <مضمون له> در آن قرارداد (یعنی کسی که جام شاهی را خواهد یافت) معلوم نیست که چه کسی باشد. بنابراین لازم نیست ضامن بداند برای چه کسی (مضمون له) ضمان می سپارد.

۱۸ رضایت طلبکار، در صحت ضمانت شرط نیست.

و أنا به زعیم

هنگام تعهدسپاری ضامن (أنا به زعیم) هنوز کسی جام شاهی را نیافته بود. بنابراین رضایت یابنده جام در صحت ضمانت دخیل نیست.

ضمان در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۱۹

۱۹ جعاله ، ضمان و كفالت ، قراردادهایی مرسوم در عصر یوسف (ع)

و لمن جاء به حمل بعير و أنا به زعيم

عقد ضمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۱۴

۱۴ ضمان و كفالت ، از قرارداد های مشروع و دارای اعتبار قانونی است

و أنا به زعیم

<ضمان> در اصطلاح به معنای تعهد پرداخت مال به طلبکار از جانب بدهکار است. تعهد کننده را <ضامن>؛ بدهکار را <مضمون عنه> و طلبکار را <مضمون له> می نامند و <کفالت> در اصطلاح تعهد به احضار شخصی است برای کسی که حقی بر گردن آن شخص دارد و تعهد کننده را کفیل می نامند. چنان چه ضمیر غائب در <أنا به زعیم> به <حمل بعیر> باز گردد، مراد از <زعیم> (متعهد) ضامن می باشد و اگر ضمیر در <به> به گوینده <لمن جاء...> (یعنی جاعل) باز گردد، مقصود از <زعیم> کفیل خواهد بود.

مشروعیت ضمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۱۴

۱۴ ضمان و کفالت ، از قرارداد های مشروع و دارای اعتبار قانونی است .

و أنا به زعیم

<ضمان> در اصطلاح به معنای تعهد پرداخت مال به طلبکار از جانب بدهکار است. تعهد کننده را <ضامن>؛ بدهکار را <مضمون عنه> و طلبکار را <مضمون له> می نامند و <کفالت> در اصطلاح تعهد به احضار شخصی است برای کسی که حقی بر گردن آن شخص دارد و تعهد کننده را کفیل می نامند. چنان چه ضمیر غائب در <أنا به زعیم> به <حمل بعیر> باز گردد، مراد از <زعیم> (متعهد) ضامن می باشد و اگر ضمیر در <به> به گوینده <لمن جاء...> (یعنی جاعل) باز گردد، مقصود از <زعیم> کفیل خواهد بود.

ضیق صدر از دیدگاه قرآن در تفسیر راهنما

ضیق صدر

آثار ضیق صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۵ - ۱۲، ۱۱، ۶

۶ ضیق صدر و قرار

گرفتن صدر در تنگنای شدید (روحیه حق ناپذیری) زمینه گمراهی انسان است.

و من یرد أن یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً

حرج به معنای تنگنای شدید است. در مجمع البیان آمده است: <الحرج أضیق الضیق>.

۱۱ ضیق صدر، زمینه و قرین گمراهی انسان است.

و من یرد أن یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً

۱۲ ضیق صدر (تنگ دل و حق ناپذیری) نشانه تسلط پلیدی بر آدمی است.

و من یرد أن یضله .. كذلك یجعل الله الرجس

ضیق صدر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۵ - ۷

۷ ضیق صدر و سختی دل در پذیرش حق، کیفی از جانب خداوند برای حق ناپذیران است.

یجعل صدره ضیقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۶ - ۲

۲ گمراه کردن حقگریزان با ضیق صدر و هدایت حقپویان با شرح صدر، صراط مستقیم پروردگار و سنت استوار اوست.

فمن یرد الله ان یهدیه .. هذا صراط ربك مستقیماً

ظاهراً مشارالیه <هذا> مفاد آیه قبل است که به منزله نتیجه ای بر آیات گذشته بود. بنابراین <هذا> اشاره به شرح صدر و

ضیق صدر و ... است.

ضیق صدر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ گرفتار شدن اباکنندگان از ایمان به ضیق صدر، سنت خداوندی است.

و من یرد أن یضله .. كذلك يجعل الله الرجس علی الذین لا یؤمنون

ضیق صدر کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۶ - ۱۱

ضیق صدر مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۶ - ۱۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۶ - ۱۱

۱۱- کافران و مشرکان مکه مردمی تنگ نظر، متعصب و ناتوان در تحمل افکار مخالفان بودند.

أهدا الذی یذکر ءالہتکم و ہم بذکر الرحمن ہم کفرون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که کافران مکه، حتی تحمل شنیدن نام خدای رحمان را نداشتند، و با پیامبر اسلام، همواره با تمسخر و استهزا برخورد می کردند.

ضیق صدر موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۳ - ۱

۱ - تردید موسی (ع) در توانایی خویش برای رسالت، از ناحیه کمی سعه صدر و گویا نبودن زبانش

و یضیق صدری و لا ینطلق لسانی

<ضیق صدر> مقابل <سعه صدر> و <انطلاق لسان> (رها بودن زبان) کنایه از فصاحت بیان است.

عوامل ضیق صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۵ - ۲۰، ۱۴، ۱۳، ۹

۹ در تنگنا قرار گرفتن سینه و قلب آدمی به هنگام صعود به آسمان

یجعل صدره ضیقا حرجا کأنما یصعد فی السماء

۱۳ گرفتار شدن اباکنندگان از ایمان به ضیق صدر، سنت خداوندی است.

و من یرد أن یضله .. كذلك یجعل الله الرجس علی الذین لا یؤمنون

۱۴ ضیق صدر و تهی بودن قلب از ایمان، نشانه غلبه پلیدی بر آن است.

کذلك یجعل الله الرجس علی الذین لا یؤمنون

۲۰ عن أبی عبدالله(ع) فی قول الله عز و جل:

<و من یرد ان یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً> فقال: قد یكون ضیقاً و له منفذ یسمع منها و یبصر و <الحرج> الملتئم الذی لا منفذ له یسمع به و لا یبصر به.

از امام صادق(ع) درباره آیه <و من یرد أن یضله ..> روایت شده است: گاهی سینه انسان تنگ می شود اما هنوز راه نفوذی برای آن باقی مانده که از طریق آن می شنود و می بیند و <حرج>، آن سینه ای است که فشرده شده و هیچ راه نفوذی به آن وجود ندارد که از آن راه بشنود و یا ببیند.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

خانه کتاب

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

